

En kartlegging av norske kvinner i prostitusjon

Av Bjørg Norli
Oslo, 2009

Innhold

Kapittel 1	Innledning	s. 3
	De norske kvinnene i prostitusjon	s. 3
	Gateprostitusjon	s. 4
	Innemarkedet	s. 6
	Prostitusjonsmarkedet i 2009	s. 7
	Rapporten	s. 8
Kapittel 2	Metodiske betraktninger	s. 9
	Valg av framgangsmåte	s. 9
	Utvalg og representativitet	s. 10
	Gjennomføring	s. 12
	Utfordringer knyttet til å tolke spørreskjemaet	s. 12
	Etiske refleksjoner	s. 13
	Analyse	s. 14
Kapittel 3	Om kvinnene	s. 15
	Alder	s. 15
	Sivilstatus	s. 16
	Barn	s. 17
	Bolig	s. 19
Kapittel 4	Prostitusjonserfaringer	s. 22
	Prostitusjonsdebut	s. 22
	Prostitusjonshyppighet, arbeidstid og sted	s. 23
	Kunder og inntjening	s. 25
	Prostitusjon og sexkjøpsforbud	s. 27
	De som ble borte fra gateprostitusjon	s. 31
Kapittel 5	Ruserfaring	s. 33
	Daglig rusbruk	s. 33
	Type rusmidler	s. 34
	Rusbehandling	s. 35
Kapittel 6	Fysisk og psykisk helse	s. 40
	Fysisk helse	s. 40
	Psykisk helse	s. 45
	Livssituasjon	s. 48
Kapittel 7	Utdanning og arbeid	s. 51
	Utdanning	s. 51
	Arbeidserfaring	s. 54
Kapittel 8	Avslutning	s. 57
	Kilder	s. 60

Kapittel 1

Innledning

Sommeren 2008 var det et faktum at Stortinget i løpet av høsten kom til å vedta et nytt straffebud mot kjøp av seksuelle tjenester. Når loven trådte i kraft ville det føre til relativt store endringer i vårt hjemlige prostitusjonsmarked, både nasjonalt og lokalt i Oslo. På samme tid vedtok Bystyret i Oslo en kommunal handlingsplan mot prostitusjon og menneskehandel, hvor Pro Sentret ble tildelt ansvar for flere tiltak¹.

Pro Sentret har siden 2006 hatt stor fokus på kvalifisering og arbeidsforberedende kurs/tiltak for våre brukere uavhengig av nasjonalitet og oppholdsstatus. Vi har imidlertid erfart at svært få norske kvinner har benyttet seg av disse tilbudene. Om dette skyldes at kvinnene mener å ikke ha behov for slike tiltak eller om de kursene/tiltakene som Pro Sentret har arrangert ikke har vært aktuelle for de norske brukerne vites ikke. Samtidig har de norske brukerne til tider uttrykt stor misnøye med at Pro Sentret har hatt så stort fokus på de utenlandske kvinnene og ikke på dem.

Som en følge av ovennevnte besluttet Pro Sentret å gjennomføre en kartlegging rettet mot norske kvinner med prostitusjonserfaring. For det første var en kartlegging nødvendig for å imøtekomme det ansvar vi hadde blitt pålagt av Oslo kommune gjennom den nevnte handlingsplan. For det andre var en kartlegging nødvendig for å øke kunnskapen om disse gruppene, slik at Pro Sentret kunne vurdere på hvilke områder det ville være påkrevet å endre eller øke innsatsen for å møte et prostitusjonsmiljø i endring.

De norske kvinnene i prostitusjon

Prostitusjonsmarkedet er ikke statisk. Tvert i mot. Markedet endrer seg kontinuerlig i tråd med økonomiske konjunkturer, nasjonale og internasjonale reguleringer i samfunnet generelt og mot prostitusjonsfeltet spesielt, teknologisk utvikling og våre holdninger til prostitusjon som fenomen og aktørene i den.

---

¹ Se Oslo kommunes handlingsplan mot prostitusjon og menneskehandel særlig tiltak 5, 6 og 8.

Følgelig er prostitusjonsmarkedet i Norge variert og omskiftelig. Kvinner og menn selger seksuelle tjenester til kvinner og menn på forskjellige arenaer.

I forbindelse med at Stortinget i november 2008 vedtok å kriminalisere kjøp av seksuelle tjenester ønsket Justis- og politidepartementet at det i den forbindelse skulle gjennomføres en kartlegging av det norske prostitusjonsmarkedet. Kartleggingsrapporten² ble presentert i desember 2008. Her blir det slått fast at et nøkternt estimat for prostitusjonsmarkedet i Norge i 2008 er 3000 ulike personer som selger seksuelle tjenester på innemarkedet og i gateprostitusjonen i løpet av et år (Tveit og Skilbrei 2008:63). Hvor stor andel av disse som er norske eller hjemmehørende her til lands vites ikke.

I de siste årene har det vært et stort fokus på tilstrømmingen av utenlandske kvinner til vårt hjemlige prostitusjonsmarked og svært mye av interessen for dette feltet har vært sentrert rundt menneskehandel og de mulige ofrene for slik virksomhet. Samtidig som antallet utenlandske kvinner i prostitusjon økte, sank antallet norske kvinner, en tendens som var særlig tydelig i gateprostitusjonen, men som likevel har fått relativt lite oppmerksomhet. I det kommende vil vi derfor se litt på hvordan prostitusjonsmarkedet har endret seg de siste årene særlig med tanke på innslaget av norske kvinner.

Gateprostitusjon

Gateprostitusjonen kjennetegnes ved at kontakten mellom kjøper og selger skjer i det offentlige rom. Selgeren har tradisjonelt oppholdt seg i et spesielt geografisk område som kjøperen oppsøker for å komme i kontakt og inngå en avtale. Det er kun Oslo, Bergen og Stavanger som har et kjent område hvor det foregår gateprostitusjon. Det er imidlertid rimelig å anta at formidling av seksuelle tjenester i det offentlige rom også foregår i andre større byer og tettsteder. Tabellen nedenfor viser hvordan størrelsen på gateprostitusjonen i Oslo, Bergen og Stavanger har variert de siste årene.

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Oslo	603	668	850	850	967	1230
Bergen	-	-	140	137	122	125
Stavanger	-	-	65	49	68	61
Totalt	-	- ³	1055	1036	1157	1416

² Marianne Tveit og May-Len Skilbrei (2008) Et mangfoldig marked. Prostitusjonens omfang, innhold og organisering. Fafo-rapport 2008:43, Oslo.

³ Vi har dessverre ikke tall for antallet kvinner i gateprostitusjonen i Bergen og Stavanger i 2003 og 2004. Oslostallene for disse årene tas likevel med for å synliggjøre den store økningen fra 2003 til 2008.

Som vi ser så har antallet personer i gateprostitusjon i Bergen og Stavanger holdt seg ganske stabilt i årenes løp. For Oslo er imidlertid situasjonen en helt annen. Her har antallet personer som selger seksuelle tjenester på gata fordoblet seg i løpet av de siste seks årene.

Tradisjonelt har det vært etniske norske kvinner som har solgt sex på gata i Norge. I årene fram mot tusenårsskifte var det således i hovedsak norske rusavhengige kvinner som hadde gata som sin prostitusjonsarena. Dette endret seg radikalt kort tid senere når de utenlandske kvinnene begynte å dukke opp på strøket. Gjennom sitt oppsøkende arbeid på gata i Oslo 2001 møtte Pro Sentret 317 kvinner. Av disse var 18 % utenlandske i hovedsak fra Russland og Estland, men kvinnene kom også fra andre europeiske land som Spania, Hellas, Albania og Italia⁴. I 2002 var prosentandelen utenlandske kvinner på strøket steget til 27 % og flere nasjonaliteter var kommet til. Pro Sentret registrerte imidlertid på dette tidspunktet ingen markant nedgang i antall norske kvinner på strøket⁵. Dette endrer seg imidlertid drastisk i årene som følger. Stadig flere utenlandske kvinner finner veien til gateprostitusjonen i Oslo, samtidig reduseres andelen norske kvinner drastisk. Fra 2005 og fram til siste år har andelen norske kvinner i gateprostitusjon i Oslo vært rundt 20 %. I Bergen har ikke frafallet av norske kvinner vært så stort. Der har norske kvinner i gateprostitusjonen utgjort fra 66 % i 2005 til 38 % i 2008. I Stavanger har de imidlertid hatt omtrent den samme utviklingen som i Oslo. Norske kvinner som solgte sex på gata utgjorde der 34 % av den totale gateprostitusjonen i 2005, en andel som sank til 18 % i 2008.

Gateprostitusjonen i Oslo, Bergen og Stavanger har altså gjennomgått store endringer de siste årene. Fram til tusenårsskifte var gateprostitusjonen i hovedsak arena for de norske rusavhengige kvinnene. Et sett med uskrevne regler, sprunget ut av kvinnenes felles behov som rusavhengige, regulerte i stor grad hvordan prostitusjonen på strøket foregikk, hvem som oppholdt seg hvor og hvilke priser som gjaldt for hvilke tjenester. Med ankomsten av de utenlandske kvinnene endret dette seg. For det første ble de norske rusavhengige kvinnene ganske raskt fysisk fortrent av de utenlandske kvinnene. Dette har vært særlig tydelig i Oslo, hvor de norske kvinnene de siste årene kun har hatt et lite område å stå på. Videre ble de utkonkurrert av de utenlandske kvinnene. De norske kvinnene opplevde å måtte jobbe lenger og lenger for å tjene de nødvendige kronene, noe som resulterte i at stadig flere var sjeldnere å påtreffes på gata.

---

⁴ Pro Sentret Årsrapport 2001, Oslo.

⁵ Pro Sentret Årsrapport 2002, Oslo.

Senere i rapporten vil det også komme fram at de rusavhengige kvinnene forlater prostitusjonen fordi de nå har substitusjonsbehandling og/eller de ganske enkelt opplever prostitusjonen som vanskelig⁶.

Innemarkedet

Med innemarkedet forstås all kjøp og salg av seksuelle tjenester som avtales et annet sted enn i det offentlige rom. Kjøp og salg av seksuelle tjenester på innemarkedet er således vesentlig mindre synlig enn gateprostitusjonen. Denne arenaen er imidlertid lett tilgjengelig for dem som ønsker å komme i kontakt med den.

I Norge er prostitusjon fra leiligheter, massasjeinstitutter og omreisende prostitusjon de meste vanlige prostitusjonsformene på innemarkedet, men det finnes også eskorte, hotell-, restaurant-, bar- og klubbprostitusjon. Med unntak av den sistnevnte kategori har de alle det til felles at selgeren må annonsere for sine tjenester for å komme i kontakt med kunden. I hotell-, restaurant-, bar- og klubbprostitusjon etableres kontakt med kunden på stedet.

Tabellen nedenfor viser utviklingen på annonsemarkedet de siste årene. Tallene viser til personer som ikke er tilknyttet et massasjeinstitutt, strippeklubb eller lignende, men som selger seksuelle tjenester på egenhånd fra leilighet, hotell eller hos kunden.

	2005	2006	2007	2008
Faste	881	880	739	834
Omreisende	157	204	393	555
Totalt	1038	1084	1132	1389

Det har vært en jevn økning av antall personer som annonserer de siste årene. Særlig markant har økningen vært fra 2006 til 2008. Denne økningen skyldes utelukkende at antall personer som reiser og selger seksuelle tjenester på ulike steder i landet steg betraktelig fra 157 i 2005 til 555 i 2008. Et økende antall personer som selger seksuelle tjenester på denne måten har også ført til at stadig flere steder i Norge har blitt besøkt og at flere besøker de samme stedene. I 2005 fikk, i følge Pro Sentrets tall, 77 ulike byer og tettsteder i Norge besøk av prostituerte. I 2008 var dette tallet steget til 141, altså nesten en fordobling på tre år. Enkelte byer har hatt en tilsvarende økning i antall besøk. Det har med andre ord vært stor aktivitet på denne prostitusjonsarenaen i Norge de siste årene.

---

⁶ Se kapittel 4 om prostitusjonserfaringer.

Det er både norske og utenlandske kvinner og menn som selger seksuelle tjenester på innemarkedet. Hvor mange som er norske, utenlandske med fast tilhørighet i Norge eller utenlandske som kommer til Norge for en kortere periode er ikke mulig å si, da svært få oppgir nasjonalitet i sine annonser. Ut i fra vår kjennskap til denne delen av prostitusjonsmarkedet kan vi imidlertid slå fast at majoriteten av personene på innemarkedet kommer fra Øst Europa, Asia, Afrika og Latin-Amerika, i tillegg til Norge. Trolig har man også på denne prostitusjonsarenaen i løpet av de siste årene hatt en nedgang i antall norske personer som selger seksuelle tjenester. Det er imidlertid ingenting som tyder på at denne nedgangen er noe i nærheten av den reduksjonen man har sett blant norske kvinner i gateprostitusjonen.

Prostitusjonsmarkedet i 2009

Som antatt førte innføringen av det nye straffebudet mot sexkjøp til store endringer på prostitusjonsmarkedet i Norge og da særlig i gateprostitusjonen. Loven trådte i kraft 1. januar 2009 og virkningen på gateprostitusjonen var umiddelbar. Over natten forsvant alle kvinnene som solgte seksuelle tjenester på de etablerte gateprostitusjonsområdene i Oslo, Bergen og Stavanger.

I skrivende stund, knapt et halvt år etter at loven trådte i kraft, er det på nytt liv på strøket i Oslo. Antallet kvinner som selger seksuelle tjenester på gata i dag er imidlertid vesentlig lavere enn på samme tid i fjor. Pro Sentret møter gjennom sitt oppsøkende arbeid på gata mellom 15 og 20 kvinner pr. kveld. Dette stemmer godt overens med det antallet politiet opplyser at de treffer når de er ute. Leder for STOP-prosjektet⁷ i Oslo uttalte til TV-Norge i mai i år at de daglig registrerte mellom 10 og 20 kvinner på gata i Oslo. Dette er en reduksjon på omtrent 90 % hvis vi sammenlikner med samme tidspunkt i 2008. Det er både norske og utenlandske kvinner, og da særlig østeuropeiske, som påtreffes i gateprostitusjon i Oslo.

Både i Bergen og Stavanger forsvant gateprostitusjonen med innføringen av det nye straffebudet. Men i motsetning til hva som er situasjonen i Oslo så er gateprostitusjonen i Bergen nesten tilbake der hvor den var før loven var et faktum. Også i Stavanger ser man at mange kvinner har funnet veien tilbake til gateprostitusjonen, selv om det her fortsatt er lavere enn det var på samme tid i fjor⁸.

---

⁷ STOP-prosjektet er en spesialgruppe innen Oslo politiet som jobber særskilt mot hallikvirksomhet og menneskehandel.

⁸ TV 2 –Nyhetene, 04.05.09, Stavanger Aftenblad 25.05.09.

Det nye straffebudet mot kjøp av seksuelle tjenester har også ført til endringer på innemarkedet, om enn ikke i samme omfang som i gateprostituasjonen. Pro Sentret har metodisk kartlagt annonsemarkedet i flere år. Når vi sammenlikner 1. tertial 2009 med 2008 viser utviklingen at antallet enkeltannonser har gått ned med 48 %, mens antallet enkeltpersoner som selger seksuelle tjenester på dette markedet har gått ned med 28 %. Den prosentvise nedgangen i Oslo er den samme som for landet for øvrig, altså 28 %. For Oslo betyr det at det er omtrent 400 færre personer som solgte sex på innemarkedet 1. tertial i år sammenliknet med i fjor.

Rapporten

I kapittel to står de metodiske betraktningene for dette prosjektet.

I kapittel tre presentere vi noen få bakgrunnsopplysninger om kvinnene som har deltatt i kartleggingen.

Kvinnenes erfaring med og livet i prostituasjon blir presentert i kapittel fire, samt deres tanker rundt det å forlate eller forbli i prostituasjonen.

I kapittel fem presenterer vi kvinnenes erfaring med rus og rusavhengighet.

Kapittel seks omhandler kvinnenes fysiske og psykiske helse.

I kapittel syv presenterer vi kvinnenes utdanningsnivå og arbeidserfaring, samt deres tanker og ønsker for framtiden hva gjelder arbeid og utdanning.

I kapittel åtte oppsummerer vi kort situasjonen for de norske kvinnene i prostituasjon og påpeker nødvendige tiltak.

Kapittel 2

Metodiske betraktninger

Pro Sentrets kartlegging av norske kvinner med prostitusjonserfaring er ikke en vitenskapelig studie. Vi forsøker ikke å gi en dypere forståelse av relasjonene mellom de ulike aktørene i denne delen av prostitusjonsmarkedet, eller innsikt i de bakenforliggende forhold og prosesser, som veien inn i prostitusjonen og de faktorer som eventuelt holder en der. Søken etter årsaksforklaringer står altså ikke sentralt i denne kartleggigen. Det betyr ikke at vi ikke har forsøkt å være systematiske og etterrettelige i vår innsamling av data, tvert i mot. Svarene vil bli analysert og funnene drøftet innenfor den konteksten kartleggingen har blitt foretatt.

Valg av framgangsmåte

Hvordan man velger å gå fram for å gjennomføre et prosjekt vil i stor grad være avhengig av prosjektets målsetting og hva slags informasjon man ønsker å få tak i. Faktorer som tid og ressurser vil også være bestemmende for hvordan man griper det hele an. Formålet med denne kartleggingen har vært å anslå omfanget av norske kvinner som selger seksuelle tjenester, samt tilegne oss kunnskap om deres livssituasjon, livsbetingelser og eventuelle hjelpebehov, særlig med tanke på innføringen av et nytt straffebud mot kjøp av seksuelle tjenester. Siden det er relativt store forskjeller mellom de kvinnene som har og har hatt gata som sin prostitusjonsarena og kvinnene på innemarkedet, valgte vi å dele opp kartleggingen i tre separate deler:

1. Norske kvinner som selger seksuelle tjenester på gata i Oslo
2. Norske kvinner som har forsvunnet fra gateprostitusjonen i Oslo
3. Norske kvinner som selger seksuelle tjenester på innemarkedet

Prosjektet hadde verken tid eller ressurser til å foreta dybdeintervjuer for å kartlegge kvinnenes livssituasjon, livsbetingelser og eventuelle hjelpebehov. Vi valgte derfor å utarbeide et spørreskjema for hver kategori. I all hovedsak inneholdt de tre spørreskjemaene de samme spørsmålene, men enkelte tilpassninger ble gjort i forhold til hver kategori.

I utarbeidelsen av spørreskjema var vi opptatt av at det skulle være så kort som mulig, slik at det skulle være overkommelig og lite tidkrevende å svare på spørsmålene. Videre var vi opptatt av at det skulle være en god kombinasjon av åpne⁹ og lukkede spørsmål¹⁰. Det førstnevnte resulterer ofte i rikere og mer nyansert informasjon, mens sistnevnte gjør det enklere å svare på spørsmålene og undersøkelsen standardiseres ved at alle respondentene får de samme svarkategoriene å velge mellom (Ringdal 2001: 264-265). Videre planla vi å gjennomføre dybdeintervjuer av et par kvinner fra de tre kategoriene.

På det tidspunktet kartleggingen startet opp, høsten 2008, var den forestående kriminaliseringen av sexkjøp en svært aktuell sak i den offentlige debatten. Vi opplevde en stor trøtthet i målgruppen hva gjaldt å svare på spørsmål fra forskningsinstitusjoner, journalister, sosialarbeidere, studenter, politikere og andre som i tiden rett før innføringen av det nye straffebudet ønsket å få dem i tale. Av samme grunn var det svært vanskelig å rekruttere respondenter til intervju, noe som førte til at vi valgte å ikke gjennomføre dybdeintervju i tillegg til spørreundersøkelsen.

Utvalg og representativitet

Prosjektets studiepopulasjon består av norske kvinner på innemarkedet i Norge, samt norske kvinner med prostitusjonserfaring fra gateprostitusjonen i Oslo. 3.246 personer solgte seksuelle tjenester i Norge i løpet av 2008. Av disse solgte 1.830 personer seksuelle tjenester på innemarkedet, mens 1.416 personer hadde gata som sin prostitusjonsarena. Det er vanskelig å anslå hvor mange norske kvinner som finnes på disse arenaene. Ser vi hele prostitusjonsmarkedet under ett er det imidlertid rimelig å anta at 2/3 er utenlandske og 1/3 er norske. Videre er det slik at andelen norske kvinner på innemarkedet trolig er noe høyere enn andelen norske kvinner i gateprostitusjonen i Oslo.

En studiepopulasjon av denne størrelse gjør det påkrevet å finne fram til et utvalg. Siden to av de tre kategoriene som er innlemmet i kartleggingen dreide seg om norske kvinner med prostitusjonserfaring fra gata i Oslo, valgte vi kun å kontakte andre hjelpetiltak i Oslo for å spørre om de ville bidra til innsamling av spørreskjema. PION¹¹, Nadheim og Natthjemmet¹² ble kontaktet, gitt informasjon om kartleggingen og fikk utdelt spørreskjema som de kunne benytte.

---

⁹ I åpne spørsmål skal respondenten selv formulere svarene (Ringdal 2001).

¹⁰ Lukkede spørsmål i spørreundersøkelser innebærer at alle svaralternativene listes opp slik at respondenten kan krysse av ved det aktuelle alternativ (Ringdal 2001). Normalt skal spørsmålene stilles slik at bare et svaralternativ kan velges.

¹¹ Prostituertes interesse organisasjon i Norge.

¹² Nadheim og Natthjemmet er Kirkens Bymisjons tiltak for kvinner med prostitusjonserfaring i Oslo.

Undersøkelsens utvalg avgrenser seg dermed til norske kvinner med prostitusjonserfaring som har kontakt med prostitusjonstiltak i Oslo.

Kartleggingen har ikke hatt de ressurser som er nødvendig for å kunne tilstrebe et representativt utvalg av studiepopulasjonen. 77 norske kvinner besvarte undersøkelsen. Den store majoriteten av respondentene ble rekruttert av Pro Sentret. To av respondentene ble ikke inkludert i kartleggingen, da de ikke hadde prostitusjonserfaring. Kartleggingen har således 75 respondenter; 23 kvinner fra innemarkedet, 28 som er aktive i gateprostitusjonen i Oslo og 24 kvinner som har forsvunnet fra gateprostitusjonen i Oslo. Dette er et noe lavere antall enn målet som var 30 i hver kategori

Enkelte av kvinnene i utvalget benytter seg av både Pro Sentret, Nadheim og Natthjemmet. Det var således en mulighet for at en og samme kvinne kunne besvare spørreskjemaet på flere steder. Imidlertid var ingen av spørreskjemaene fra de tre hjelpetiltakene identiske, og vi kan av det utlede at en og samme person ikke har svart på spørreskjema mer enn en gang.

Fordelingen av antall kvinner på de ulike arenaene, gjenspeiler ikke fordelingen av antall norske kvinner på henholdsvis innemarkedet og i gateprostitusjonen i Oslo. Som nevnt over antar Pro Sentret at det er flere norske kvinner som selger seksuelle tjenester på innemarkedet, enn på gata. Blant våre respondenter er det således en overrepresentasjon blant kvinner med prostitusjonserfaring fra gateprostitusjon, dersom vi ser prostitusjonsmarkedet under ett. Det relative forholdet mellom antall respondenter i hver kategori og antall brukere på Pro Sentret sammenfaller imidlertid. Majoriteten av de norske brukerne av Pro Sentret har prostitusjonserfaring fra gateprostitusjonen i Oslo. Den skjeve fordelingen av respondenter fra henholdsvis inne- og utemarkedet, skyldes naturlig nok også det faktum at kvinner med erfaring fra gateprostitusjonen utgjør to av kartleggingens tre kategorier.

I en kartlegging som denne, hvor målet har vært å få økt kunnskap om kvinnenes livssituasjon, livsbetingelser og eventuelle hjelpebehov, har vi nødvendigvis måtte stille en rekke følsomme spørsmål knyttet til tema som rus, prostitusjon og helse. Et problem med utvalget kan være at en del av de som ble forespurt om deltagelse valgte å ikke delta, enten fordi spørsmålene ble for følsomme, eller fordi de trodde at undersøkelsen kun rettet seg mot personer som hadde vanskeligheter innenfor en eller flere av spørreskjemaets hovedtemaer.

Videre viser det seg at svarfordelingen på følsomme atferdsspørsmål trekkes i retning av den atferd som er sosialt ønskelig (Ringdal 2001: 271). Dette kan påvirke reliabiliteten¹³ i undersøkelsen. Utover dette kan en ikke se noen grunn til at svarene ikke skal være pålitelige ettersom disse er forankret i kvinnenes subjektive opplevelse av sine livsbetingelser og hjelpebehov. Denne er ikke nødvendigvis dekkende for den objektive sannheten.

Ovennevnte forhold skaper skjevheter i utvalget. Denne undersøkelsens utvalg er således ikke representativ i statistisk forstand. Funnene som gjøres i denne kartleggingen kan derfor ikke generaliseres. De gir likevel et bilde av hvem norske kvinner i prostitusjon er, deres livsbetingelser og opplevelse av bistandsbehov.

Gjennomføring

Spørreskjemaene var ferdigstilt høsten 2008. For hver kategori ble to ansatte på Pro Sentret tildelt et særskilt ansvar for å rekruttere informanter til spørreundersøkelsen. I tillegg til å rekruttere respondenter blant de kvinnene som oppsøkte hjelpetiltakene, ble spørreskjemaene tatt med når Pro Sentret gikk oppsøkende både inne og ute. Pro Sentret erfarte imidlertid tidlig at det var vanskelig å få kvinnene til å delta i undersøkelsen, til tross for at både ansatte, studenter og frivillige gjorde kvinnene oppmerksom på den og alle som deltok fikk valget mellom å fylle ut skjemaene selv eller få hjelp med utfyllingen. Ansvarer for å rekruttere informanter ble da i hovedsak flyttet fra de som til daglig har sitt virke blant brukerne av Pro Sentret til noen få personer som kun hadde rekruttering av respondenter som oppgave. På innemarkedet supplerte en rekrutteringen ved å ringe på annonser. Denne noe mer offensive rekruttering av respondenter førte til at vi hadde 75 svar på spørreundersøkelsen når det ble satt strek for innsamling av skjemaer i slutten av mars 2009.

Utfordringer knyttet til å tolke spørreskjemaene

I noen få tilfeller ser vi at respondentene ikke har fylt ut skjema i tråd med anvisningen. Det kan være at de på lukkede spørsmål ikke har benyttet seg av de gitte svaralternativene men har formulert et eget svar. I slike tilfelle har vi valgt å registrere det svaralternativet som har ligget nærmest respondentens eget svar. Hvis dette ikke har vært mulig, har vi valgt å la spørsmålet stå som ubesvart.

I noen skjema var det ikke overensstemmelse mellom svarene. Respondenten kan for eksempel ha svart nei på spørsmålet om de planlegger å slutte i prostitusjon når kjøp av seksuelle

---

¹³ Reliabilitet henviser til hvor pålitelig resultatene er (Ringdal 2001).

tjenester blir forbudt, og samtidig ha svart på hva hun trenger for å kunne slutte. I disse tilfellene har vi registrert det som respondenten har anført, ut i fra en antagelse om at vedkommende ikke har planlagt å slutte i prostitusjon, men dersom det blir aktuelt vil hun trenge den angitte bistanden.

Noen av deltagerne valgte å ikke svare på alle spørsmålene. Vi har derfor ikke svar på alle spørsmålene fra alle de 75 respondentene som deltok i undersøkelsen. At ikke alle svarene har en høy svarprosent medfører at resultatet på disse spørsmålene ikke gjenspeiler alle deltakernes svar, men kun hva den enkelte respondent selv har anført.

Etiske refleksjoner

Å gjennomføre en kartlegging av norske kvinner med prostitusjonserfaring for å få mer kunnskap om deres livsbetingelser og eventuelle hjelpebehov innebærer at man må stille spørsmål som kan oppleves som både følsomme og invaderende. Å gjennomføre en slik type kartlegging blant personer som allerede er marginaliserte og som ofte har store belastninger i hverdagen, byr på etiske utfordringer. Det var derfor viktig å finne en god balanse mellom hvordan vi skulle kunne få dokumentert kvinnenes livssituasjon og samtidig forhindre at deltagelse i undersøkelsen skulle påføre kvinnene en eventuell følelse av anderledeshet.

Dette ble blant annet gjort ved å utforme spørreskjemaet slik at respondentene i størst mulig grad kunne krysse av på gitte svaralternativer og på den måten selv slippe å formulere egne beskrivelser av prostitusjonserfaring, rusproblematikk og helseplager. Det var også viktig at spørreskjemaet hadde en "myk" åpning hvor de skulle fylle ut personlig informasjon og en avslutning hvor de selv kunne si noe om sine ønsker for framtiden med tanke på utdanning og arbeid.

Vi har forsøkt å ikke presse noen til å delta, og vi har respektert at folk har sagt nei, eller kommet tilbake og sagt at de likevel ikke ønsket å delta. I sistnevnte tilfelle har spørreskjemaet blitt tatt ut av kartleggingen. Det kan likevel være slik at enkelte har følt at de "skylder" oss å delta siden de får assistanse fra prostitusjonstiltakene i hverdagen.

Vi har ikke fått mange tilbakemeldinger på kartleggingen. De som ikke har ønsket å delta har sjeldent begrunnet dette med at de opplever kartleggingen som belastende, unødvendig eller lignende. Manglende deltagelse skyldtes som oftest at de ikke hadde tid til å svare på spørreskjemaet.

Flere av respondentene ga uttrykk for at de satte pris på at Pro Sentret med denne kartleggingen satte fokus på de norske kvinnes livsbetingelser og eventuelle hjelpebehov. Særlig fordi de norske kvinnene opplever at de har blitt skjøvet til side av de utenlandske kvinnene både i prostitusjonsmarkedet og hos hjelpetiltakene.

Analyse

All bearbeiding av data fra kartleggingen har foregått manuelt. Alle svarene i spørreskjemaene har blitt lagt inn i en database, hvor tabellene viser frekvensfordeling på de ulike spørsmålene. Svarene på de ulike spørsmålene har deretter blitt sortert og kvantifisert. Svarene på de åpne spørsmålene har blitt skrevet ut og kategorisert.

Kapittel 3

Om Kvinnene

I spørreskjema inkluderte vi kun fire demografiske spørsmål. Det hadde vært meget interessant å innhente betraktelig mer kunnskap om kvinnene og deres sosioøkonomiske bakgrunn, nettopp for å kunne få mer kunnskap om hvem disse kvinnene er. Denne nysgjerrigheten måtte imidlertid vike for viktigheten av å holde spørreskjemaet så kort som overhode mulig.

Alder

Det er heldigvis sjelden at Pro Sentret møter svært unge norske kvinner i sitt oppsøkende arbeid på de ulike prostitusjonsarenaene. Også de som henvender seg til Pro Sentret for bistanden er sjeldent veldig unge. Pro Sentrets erfaring er at norske kvinner med prostitusjonserfaring er voksne kvinner. Funnene fra denne kartleggingen bekrefter dette. Av de 70 respondentene som svarte på spørsmålet om alder var den yngste 20 år og den eldste 64 år. Medianen¹⁴ er 37 år.

Alderssammensetningen endrer seg ikke vesentlig med prostitusjonsarena. I kategorien norske kvinner som selger seksuelle tjenester på gata i Oslo var yngste kvinne 20 år og eldste 64 år. Medianen er på 38 år. På innemarkedet var også yngste kvinne 20 år og eldste 53 år. Medianen i denne gruppa er på 33,5 år. Medianen for norske kvinner som har forsvunnet fra gateprostitusjonen er 40 år. Yngste kvinne i denne kategorien var 25 år og eldste 54 år.

Norske kvinner på innemarkedet er noe yngre enn norske kvinner som selger seksuelle tjenester på gata, men respondentene er i hovedsak voksne kvinner. Fra disse to kategoriene er det 50 av 51 respondenter som har svart på spørsmålet om alder og kun to oppgir å være under 25 år. Dette står i sterk kontrast til alderen til de kvinnene som ble registrert av politiets spaningsgruppe¹⁵ i perioden april 1982 til mai 1984. Den yngste registrerte var 13 år, den eldste 59 år. Medianen var 24 år. Omtrent totredjedeler av de registrerte kvinnene var i aldersspennet mellom 19 og 27 år (Høigård og Finstad 1986).

---

¹⁴ Medianen er den verdi som splitter de ordnede data i to like store mengder av enheter, d.v.s. at den ene halvparten av enhetene har lavere verdi og den andre halvparten høyere verdi enn medianen (Ringdal 2001:304).

¹⁵ Oslo politiet opprettet i 1982 en spaningsgruppe mot hallikvirksomhet med 6 ansatte.

I 1993 deltok 38 kvinner med prostitusjonserfaring fra ulike arenaer i en evaluering av Pro Sentret og Nådheim (Karlsen 1993). Informantenes alder varierte mellom 19 og 46 år. Medianen var 29 år. I en kartlegging av norske kvinner med tilhørighet i rus- og gateprostitusjonsmiljøet i 2004 ble 40 kvinner dybdeintervjuet¹⁶. Gjennomsnittsalderen for disse var 36 år.

Alderssammensetningen blant respondentene som er aktive i gateprostitusjon i Oslo, stemmer godt overens med gjennomsnittsalderen for rusavhengige, som er i midten av trettiårene (Bretteville-Jensen og Amundsen 2006:56-60). Videre kan man anta at den økningen i gjennomsnittsalder som har funnet sted blant rusavhengige¹⁷ også gjør seg gjeldene blant kvinner med prostitusjonserfaring fra gata, da en stor andel av disse er avhengig av rusmidler¹⁸.

De kvinnene som har forsvunnet fra gateprostitusjonen i Oslo er noe eldre enn de norske kvinnene som fortsatt befinner seg i prostitusjon. Det er ikke overraskende. Innsikt i og erfaring med de problematiske sidene ved et liv i rus og prostitusjon kommer gjerne med økende alder. Å komme til det punktet i livet hvor en både innser at en har et hjelpebehov og ønsker å gjøre noe med det kan ta enda noen år.

Det faktum at så godt som alle respondentene i denne kartleggingen er rekruttert av hjelpetiltak i Oslo kan ha hatt innflytelse på alderssammensetningen, fordi det som oftest er voksne kvinner som har kommet til det punktet i livet hvor de ønsker hjelp til å komme seg ut av en vanskelig livssituasjon og således oppsøker hjelpetiltakene for bistand. Når det er sagt så er Pro Sentret likevel av den oppfatning at norske kvinner som solgte seksuelle tjenester på ulike arena for 25 år siden synes å ha vært yngre enn dagens kvinner med prostitusjonserfaring. Både den økende gjennomsnittsalderen blant rusavhengige og vår kjennskap til prostitusjonsmiljøene generelt og egen brukerportefølje spesielt synes å tyde på dette.

Sivilstatus

Av våre 75 respondenter var det 74 som svarte på spørsmålet om sivilstatus. Vi fant ingen vesentlige forskjeller i sivilstatus mellom de tre ulike kategoriene i kartleggingen. Kvinner som selger seksuelle tjenester på innemarkedet lever altså ikke i mer stabile parforhold enn kvinner som har eller

---

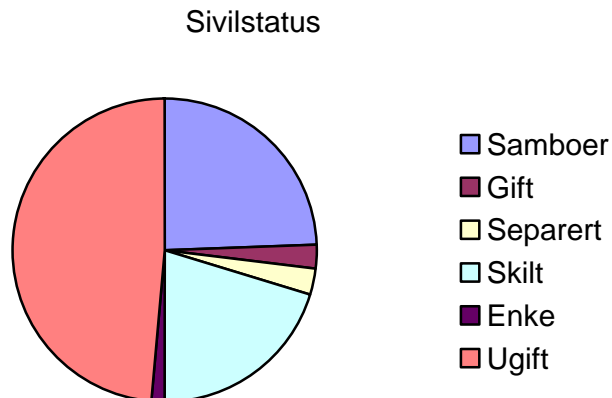
¹⁶ Kristen Frigstad (2004) En kartlegging blant kvinner med tilhørighet i rus- og gateprostitusjonsmiljøet, når det gjelder mulig sammenheng mellom tidligere belastninger og psykiske helse i dag, Natthjemmet, Stiftelsen Kirkens Bymisjon Oslo.

¹⁷ I følge Bretteville-Jensen og Amundsen 2006:58 gir flere datakilder informasjon som tyder på at gjennomsnittsalderen blant rusavhengige er økende.

¹⁸ Se kapittel 5 om kvinnenens ruserfaring.

har hatt gata som sin prostitusjonsarena. Diagrammet nedenfor viser fordeling av sivilstatus, alle respondentene sett under ett.

36 av respondentene er ugift, to er separert, 15 er skilt og en er enke. Av de 74 som svarte på dette spørsmålet er det altså 54 kvinner, eller 73 %, som lever alene¹⁹. Dette er betraktelig flere enn for befolkningen for øvrig. I Norge er det 18 % av befolkningen som lever alene, mens det er nesten 30 % av de som er bosatt i Oslo som er aleneboende²⁰. Det er trolig flere årsaker til at andelen aleneboende er betraktelig høyere blant våre respondenter enn i befolkningen ellers. Enkelte kvinner, enten de er i gateprostitusjonen eller på innemarkedet, får problemer med egen seksualitet og det å forholde seg nært til menn. Andre finner det vanskelig å kombinere et liv i prostitusjon med det å leve i et stabilt parforhold. Det samme gjelder for personer som lever i aktiv rus og hvor hverdagen i stor grad styres av den enkeltes rusavhengighet. Noe som er, eller har vært tilfelle for majoriteten av denne kartleggingens respondenter²¹.

Det er kun kvinnes sivilstand vi har etterspurt i dette spørsmålet. Det at majoritetene av kvinnene har en sivilstand som tilsier at de bor alene, er ikke ensbetydende med at de ikke har en kjæreste.

Barn

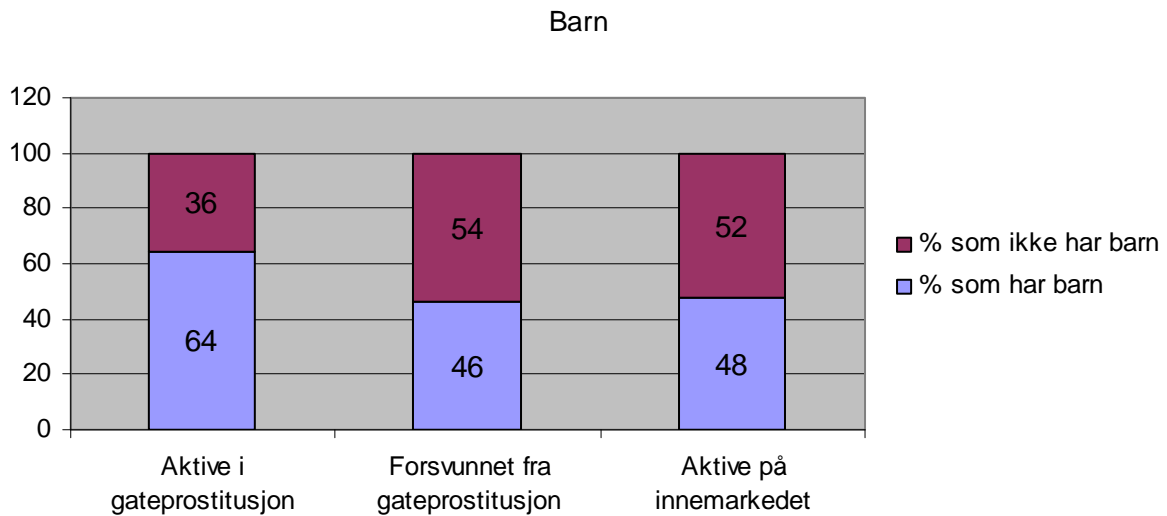
I spørreskjemaet inkluderte vi et spørsmål om kvinnen hadde barn. Alle de 75 respondentene svarte på dette spørsmålet. 40 kvinner svarte bekreftende på at de hadde barn, mens 35 oppga at de ikke hadde barn. Ser vi de tre ulike kategoriene under ett er det 53 % av respondentene som har barn, mens 47 % har det ikke.

¹⁹ Data fra andre studier bekrefter at den store majoriteten av norske kvinner med prostitusjonserfaring lever alene. I *Mødre og engler?* fant Cecilie Karlsen (1993) at kun 18 % av kvinnene var gift eller samboer, mens 10 av 11 respondenter i *Et genitalt samfunn* av Morten Müller-Nilssen (1998) bodde alene.

²⁰ Se statistisk Sentralbyrå, <http://www.ssb.no/familie/main.html> 07.05.2009.

²¹ Se kapittel 5 om kvinnes ruserfaring.

Som tabellen under viser er den prosentvise fordelingen av kvinner som har barn noe ulik i de tre kategoriene i kartleggingen.

Det er i kategorien norske kvinner som er aktive i gateprostitusjonen i Oslo hvor vi finner den høyeste andelen av kvinner med barn. 64 % av respondentene i denne kategorien oppgir at de har barn, mens 36 % ikke har det. Blant de kvinnene som har forsvunnet fra gateprostitusjonen er det 46 % som har barn, mens 54 % oppgir at de ikke har barn. På innemarkedet er det 48 % av respondentene som har barn og 52 % som ikke har det. Det er altså kun blant de kvinnene som er aktive i gateprostitusjonen hvor majoriteten av respondentene har barn. I de to øvrige gruppene fordeler der seg omtrent på midten i forhold til om de har barn eller ikke, med en liten overvekt av kvinner som ikke har barn. I Cecilie Karlsens (1993) materiale²² var det 58 % av kvinnene som hadde barn, mens det i Kirstens Frigstads (2004) kartlegging²³ var litt over halvparten av kvinnene som hadde barn. Det viser seg altså at omtrent halvparten av kvinnene i prostitusjon har barn.

Det er viktig å merke seg at vi ikke har spurt kvinnene om de bor sammen med sine barn, eller om de har kontakt med dem. Vi vet altså ikke hvor mange av respondentene som har den daglige omsorgen for barn, eller som jevnlig har kontakt med barn. Materialet vårt sier heller ikke noe om hvorfor det er betraktelig flere kvinner som er aktive i gateprostitusjonen som har barn i forhold til de øvrige respondentene.

²² Cecilie Karlsen intervjuet 38 kvinner fra ulike prostitusjonsarenaer i forbindelse med en evaluering av Pro Sentret og Nadheim i 1993.

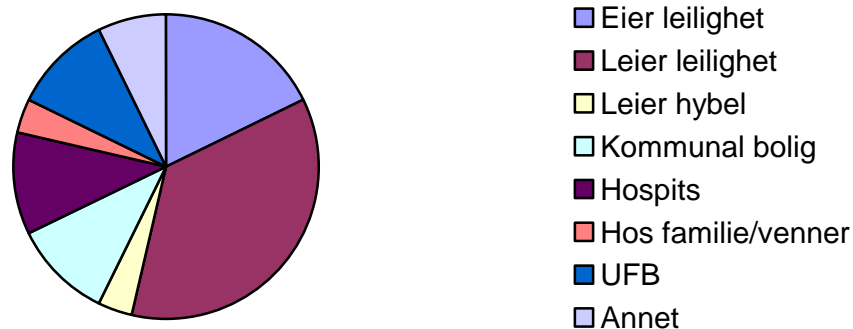
²³ Kirsten Frigstad intervjuet 40 kvinner med tilhørighet i rus- og gateprostitusjonen i Oslo i forbindelse med en kartlegging av dette miljøet i 2004.

Bolig

Vi spurte kvinnene om hvordan de bodde. I spørreskjemaet er bolig definert svært vidt. Alle boforhold som innebærer at vedkommende har tak over hodet hele døgnet er definert som bolig. Det er kun personer som er henvist til døgntilbud, eller som ikke har noe sted å sove om natten, som har blitt definert som en person uten bolig.

Diagrammene nedenfor viser respondentenes bosituasjon på det tidspunktet de svarte på spørreskjemaet.

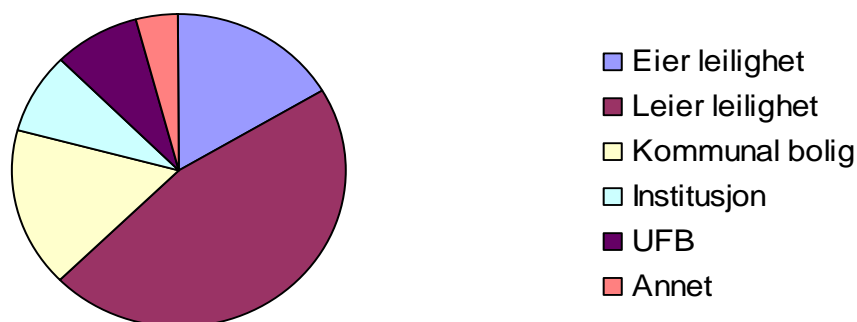
Aktiv i gateprostitusjon

Kvinner som er aktive i gateprostitusjonene i Oslo har svært ulik bosituasjon. Dette henger klart sammen med det faktum at majoriteten av respondentene i denne gruppen er rusavhengige kvinner. Fra rusforskningen vet vi at mange rusavhengige, enten p.g.a. manglende tilbud eller manglende boevne, ikke har et stabilt boligforhold. Videre er det slik at det er flere kvinner enn menn som lever i egen leid eller eid bolig, mens det er flere menn enn kvinner som bor hos familie eller på hospits (Bretteville-Jensen 2005:39-40). Dette er en tendens vi kan finne igjen blant våre respondenter i denne gruppen. 68 % av kvinnene har et stabilt boforhold ved at de eier eller leier egen bolig, eller bor i kommunal bolig. Det er kun 11 % som oppgir at de er uten fast bolig²⁴, mens 25 % av respondentene bor under forhold som er utilfredsstillende på sikt. Det vil si at de bor på hospits, hos familie/venner eller er uten fast bolig.

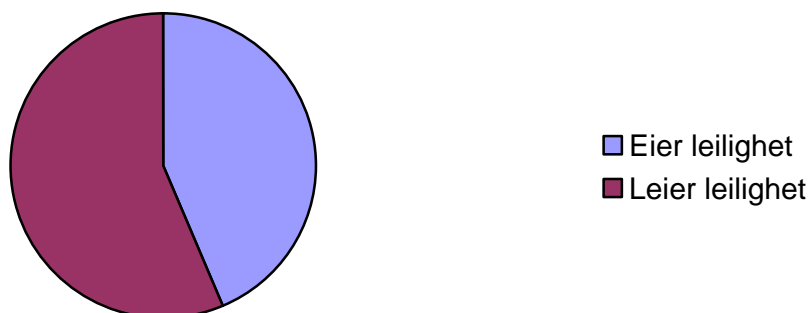
²⁴ Alle disse oppgir at de bor på Natthjemmet, som er Kirkens Bymisjons overnattingstilbud til norske kvinner i prostitusjon i Oslo.

Forsvunnet fra gateprostitusjon

Norske kvinner som har forsvunnet fra gateprostitusjonen i Oslo har en noe mindre brokete bosituasjon en sine medsøstere som fortsatt er aktiv i gateprostitusjon. I denne gruppen er det 87 % som har en bosituasjon som kan betegnes som stabil. 11 av de 24 respondentene i denne kategorien oppgir at de leier leilighet, fire kvinner eier sin egen bolig, fire kvinner bor i kommunal bolig og en av respondentene oppgir at hennes samboer eier leiligheten de bor i. Ingen av kvinnene i denne gruppa bor på hospits, to bor på institusjon og to, eller 8 % av respondentene i denne kategorien, er uten fast bolig.

Aktive på innemarkedet

Som diagrammet over viser har alle kvinnene som selger seksuelle tjenester på innemarkedet en stabil bosituasjon ved at de eier eller leier egen bolig.

Ser vi alle kvinnene under ett er det kun 7 % som oppgir at de er uten fast bolig. Dette innebær at 93 % av kvinnene har en eller annen form for bolig. Av de kvinnene som bor er det 87 % som har en bosituasjon som kan betegnes som stabil ved at de eier eller leier bolig, eller bor i kommunal bolig. Dette stemmer godt overens med funn fra tidligere studier. I rapporten "Mødre og engler?"

En evaluering av to tiltak for prostituerte i Oslo" kommer det fram at de fleste av respondenter hadde en stabil bosituasjon. Det var kun 11 % av respondentene som ikke eide eller leide egen bolig(Cecilie Karlsen 1993:82). Det er positivt, om kanskje noe overraskende, at så mange faktisk har en stabil bosituasjon. Som vi kan se av diagrammene over er det imidlertid store variasjoner mellom de ulike gruppene av norske kvinner med prostitusjonserfaring og deres bosituasjon.

Kapittel 4

Prostitusjonserfaringer

Pro Sentret har hatt sitt virke i vårt hjemlige prostitusjonsmarked de siste 26 årene, men et særlig fokus på prostitusjonsmiljøet i Oslo. Prostitusjonsmarkedet i Norge har endret seg radikalt de siste årene. Norske kvinner i prostitusjonen har blitt færre og færre og på mange måter har de også blitt mer usynlige for oss som hjelpetiltak. Gjennom denne kartleggingen ønsker vi å skaffe oss ny kunnskap bl.a. om disse kvinnenes prostitusjonserfaringer, slik at vi i større grad kan imøtekomme deres eventuelle behov.

Prostitusjonsdebut

Vi spurte ikke kvinnene hvor gamle de var når de solgte seksuelle tjenester for første gang, men hvor lenge de hadde solgt sex. Sammenholder vi dette med kvinnenes alder vil man kunne danne seg et bilde om hvor gamle de var når de debuterte i prostitusjonen. De norske kvinnene som har deltatt i denne kartleggingen har samlet sett svært mange år med prostitusjonserfaring bak seg. Det er imidlertid verdt å merke seg at få av de kvinnene som har veldig lang fartstid har solgt sex sammenhengende i alle disse årene. Mange har flere perioder av kortere eller lengre varighet hvor de ikke er aktive i prostitusjonen.

De norske kvinnene som er aktive i gateprostitusjonen i Oslo har en prostitusjonserfaring som varierer fra noen få måneder til mange tiår. To av respondentene i denne gruppen var bare 11 når de debuterte i prostitusjonen. Slik Pro Sentret kjenner prostitusjonsmiljøet er det heldigvis sjeldent at kvinnene selger seksuelle tjenester for første gang som barn. Flere var imidlertid i tenårene når de startet å selge sex. Utover dette så fordeler prostitusjonsdebuten seg sånn noenlunde jevnt utover i 20- og 30 årene. Det samme gjelder for de norske kvinnene som selger seksuelle tjenester på innemarkedet. Det er imidlertid færre av kvinnene i denne gruppa som var mindreårige når de debuterte. Kun to var i tenårene når de solgte seksuelle tjenester for første gang.

Det kan virke som om debutalderen i prostitusjon har blitt noe høyere de siste tiårene. I materialet til Høigård og Finstad

(1986) er gjennomsnittlig debutalder 15 ½ år²⁵. I Cecilie Karlsens(1993) materiale er gjennomsnittsalderen for prostitusjonsdebuten steget til 18 ½ år, men kun 15 % av utvalget debuterte etter fylte 23 år²⁶. I Morten Müller-Nilsens (1998) rapport var gjennomsnittlig debutalder nesten 27 år²⁷. Gjennomsnittsalderen for første gang kvinnene solgte sex var i Kirsten Frigstads (2004) kartlegging 22 år²⁸. I denne kartleggingen debuterte norske kvinner som er aktive i gateprostitusjonen gjennomsnittlig når de var 23 år, mens kvinnene på innemarkedet var gjennomsnittlig 26 år når de solgte seksuelle tjenester for første gang.

I gateprostitusjon i Oslo har vi i løpet av de siste årene møtt stadig færre norske kvinner etter som antallet utenlandske kvinner økte. Et spørsmål knyttet til den situasjonen har vært om de norske kvinnene ble fortrent fra gata av de utenlandske og over på andre prostitusjonsarenaer. Av de 24 respondentene i gruppen norske kvinner som har forsvunnet fra gateprostitusjon i Oslo er det imidlertid kun to som oppgir at de fortsatt selger seksuelle tjenester. Den ene kvinnen annonserer og den andre har kun kontakt med faste kunder. Begge to har noen års erfaring med prostitusjon. For de resterende 22 respondentene i denne gruppa har vi ikke opplysninger om hvor lenge de solgte sex før de sluttet i prostitusjon. Et stadig synkende antall norske kvinner i gateprostitusjon i Oslo kan altså kanskje forklares med at kvinnene har sluttet å selge seksuelle tjenester.

Prostitusjonshyppighet, arbeidstid og sted

For å få noe innsikt i omfanget av prostitusjonen og ikke bare hvor mange som selger seksuelle tjenester spurte vi kvinnene som deltok i kartleggingen hvor ofte de selger seksuelle tjenester. I tabellen nedenfor kommer prostitusjonshyppigheten fram. Vi kan se at det er relativt store forskjeller på hvor ofte kvinnene selger sex og at det er store ulikheter mellom de to arenaene. Halvparten av de norske kvinnene som har gata som sin prostitusjonsarena selger seksuelle tjenester hver dag eller 5-6 dager i uka, mens 25 % selger sex sjeldnere enn ukentlig. Disse kvinnene oppgir at de kan selge sex 1-2 ganger i måneden eller når de har behov for penger. Blant de norske kvinnene på innemarkedet er det kun 18 % av kvinnene som selger sex hver dag eller 5-6 dager i uka. Majoriteten av kvinnene på denne prostitusjonsarenaen selger seksuelle tjenester 1-2 eller 3-4 dager i uka. Det er ingen av respondentene som oppgir at de selger sex sjeldnere enn ukentlig.

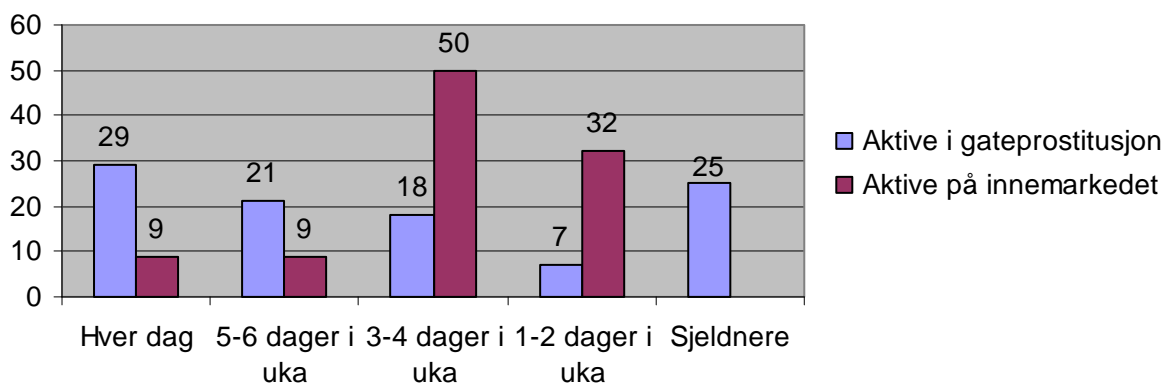
²⁵ Høigård og Finstad intervjuet 26 kvinner med mye prostitusjonserfaring i hovedsak fra gateprostitusjonen.

²⁶ Cecilie Karlsen intervjuet 38 kvinner med prostitusjonserfaring fra ulike arenaer.

²⁷ Morte Müller-Nilsen intervjuet 11 kvinner fra innemarkedet.

²⁸ Kirsten Frigstad intervjuet 40 kvinner fra rus- og gateprostitusjonsmiljøet i Oslo.

Prostitusjonshyppighet

Pro Sentret har de siste årene truffet stadig færre norske kvinner i sitt oppsøkende arbeid på gata. Gjennom denne kartleggingen ønsket vi å få informasjon om de norske kvinnene har begynt å selge seksuelle tjenester fra andre områder i byen enn det tradisjonelle strøket. Vi spurte derfor de norske kvinnene som er aktive i gateprostitusjonen hvor på gata de står når de selger sex. Ut i fra de svarene vi har fått er det ingen grunn til å tro at de norske kvinnene har flyttet prostitusjonsaktiviteten sin til andre områder i byen. Det er ingen av respondentene som oppgir at de står på andre steder enn det området som har vært strøket i Oslo de siste årene. Etter at de utenlandske kvinnene dukket opp i hovedstadens gateprostitusjon har de norske kvinnene sakte men sikkert blitt forvist til et par gater på strøket. Nesten uten unntak oppgir kvinnene at de står i Nedre Slottsgate og Myntgata. Noen beveger seg opp mot politistallen og andre ned mot festningsbrua. De norske kvinnene i denne kartleggingen som selger seksuelle tjenester på innemarkedet jobber enten fra leilighet eller på massasjainstitutt.

Når på døgnet foregår så prostitusjonsaktiviteten? Kanskje er det slik at de norske kvinnene som har gata som sin prostitusjonsarena selger seksuelle tjenester på andre tidspunkt enn det vi tradisjonelt er vant med, og at det er derfor vi ikke treffer dem i vårt oppsøkende arbeid? For å få klarhet i dette spurte vi kvinnene når på døgnet de jobbet. Det var imidlertid ingen overraskelser i de svarene vi fikk. Majoriteten av de norske kvinnene som er aktive i gateprostitusjon oppgir at de selger seksuelle tjenester om kvelden i tidsrommet mellom kl. 19.00 og 23.00. Det er også et relativt høyt antall kvinner som oppgir at de selger sex mellom kl. 12.00 og 14.00 på formiddagen og mellom kl. 15.00 og 18.00 på ettermiddagen. Det førstnevnte tidsrommet er for lunsjkundene og det sistnevnte for de som kjøper sex på vei hjem fra jobb.

Svært få norske kvinner selger seksuelle tjenester på gata om natten, altså i tidsrommet kl. 23.00 til 06.00 og på morgenen fra kl. 06.00 til 11.00. Det er neppe fordi det ikke er kundetrafiikk på denne tiden av døgnet. Trolig henger det sammen med at de utenlandske kvinnene, og da særlig de nigerianske kvinnene, sjeldent kom ut på strøket før godt etter midnatt. For å slippe unødig konkurranse med de nigerianske kvinnene jobbet altså majoriteten av de norske kvinnene på andre tidspunkt av døgnet.

Kunder og inntjening

Særlig med tanke på det nye straffebudet mot kjøp av seksuelle tjenester var vi interessert i å få noe mer kunnskap om hvordan kvinnene i prostitusjon organiserer kundekontakten. Vi vet jo at for kvinnene i gateprostitusjon etableres kontakten mellom kjøper og selger i det offentlige rom, altså ute på gata. Majoriteten av kvinnene på innemarkedet annonserer på dertil egne steder, enten i aviser og magasiner eller på Internett, og etablerer kontakt med kunden på telefon. Vi var imidlertid interessert i å få innblikk i hvor mange av kvinnene som også hadde etablert kontakt med faste kunder. I spørreskjemaet inkluderte vi derfor et spørsmål om de hadde faste kunder og i tilfelle ja, hvor mange. Svarene vi fikk var overraskende høyt. Blant de norske kvinnene som har gata som sin prostitusjonsarena er det 85 % som har faste kunder i tillegg til de som de tilfeldig etablerer kontakt med når de er ute. På innemarkedet er andelen kvinner med faste gjester²⁹ enda større. Hele 91 % av kvinnene i denne gruppen oppgir at de har faste gjester som de har mer eller mindre regelmessig kontakt med. Hvor mange faste kunder/gjester kvinnene har varierer fra 1 til 50. De fleste oppgir imidlertid å ha 10 eller færre.

Denne kartleggingen ble gjennomført høsten 2008, på et tidspunkt hvor det var kjent at Norge fra 1. januar 2009 ville innføre et forbud mot kjøp av seksuelle tjenester. Vi erfarte den høsten at norske så vel som utenlandske kvinner, særlig i gateprostitusjonen, begynte å samle på mobiltelefonnumrene til sine kunder, med tanke på å kunne etablere direkte kontakt med dem etter at lovforbudet var innført. Vi hørte ikke om den samme tendensen fra innemarkedet, men en skal ikke se bort fra at selv på denne arenaen, som er betraktelig mindre til offentlig skue enn gateprostitusjonen, var det enkelte kvinner som opparbeidet seg en gjesteliste. At kvinner som selger seksuelle tjenester har faste kunder er, slik Pro Sentret kjenner prostitusjonsmarkedet i Norge, ikke noe nytt.

---

²⁹ Kvinnene som selger seksuelle tjenester på innemarkedet kaller menn som kjøper sex for gjester og ikke kunder.

Vi har imidlertid dessverre ingen informasjon fra andre studier som kan bidra til å bekrefte eller avkrefte om det er flere kvinner nå enn før som har faste kunder og om kvinnene har færre eller flere faste kunder/gjester enn tidligere.

Vi spurte også kvinnene om hvor mye de tjener pr. mnd. Dette er ofte et spørsmål kvinnene finner vanskelig å svare på. Ikke fordi de ikke vet omtrentlig hva de tjener, men fordi pengene for mange forsvinner like fort som de kommer inn. Å gi ut informasjon om hvor mye de tjener er således en ubehagelig påminning om hvor mye penger som blir brukt. Tradisjonelt sett har kvinner som selger seksuelle tjenester på gata tjent mindre enn kvinner som selger sex på innemarkedet. Dette henger sammen med et svært ulikt prisnivå på de to prostitusjonsarenaene. Hvor mye kvinnene tjener vil også henge sammen med hvor ofte de jobber, hvor mange kunder de får og ikke minst hva slags tjenester de yter. De to sistnevnte faktorene kan vi ikke kontrollere for i denne kartleggingen, men ved å sammenholde hvor mye kvinnene opplyser at de tjener med hvor ofte de forteller at de jobber, kan vi få et visst bilde av økonomien i prostitusjonen.

Av de norske kvinnene som er aktive i gateprostitusjonen er det mange som svarer at de ikke vet, at det er opp og ned eller vanskelig å si når vi spør om hva de tjener. Utover dette er det store variasjoner i hva kvinnene oppgir at de kan tjene på en måned. For de kvinnene som oppgir at de selger seksuelle tjenester enten hver dag eller 5-6 dager i uka varierer inntjeningen mellom kr. 10-15.000,- og kr. 35-40.000,- pr. måned. For de kvinnene som oppgir at de jobber 3-4 dager i uka varierer inntjeningen mellom kr. 15.000,- til kr. 40.000,- pr. måned. De kvinnene som selger seksuelle tjenester sjeldnere enn dette tjener fra noen tusenlapper pr. måned og oppover.

For de norske kvinnene på innemarkedet er situasjonen en noe annen. Det er også blant disse respondentene store variasjoner i hva de oppgir at de kan tjene på en måned. For de kvinnene som har oppgitt at de jobber hver dag eller 5-6 dager i uka varierer inntjeningen fra kr. 30.000,- pr. måned til kr. 150.000,- pr. mnd. For de kvinnene som oppgir at de jobber 3-4 dager i uken varierer inntjeningen fra kr. 15-20.000,- til 40-120.000,- pr. måned. De av kvinnene som selger seksuelle tjenester sjeldnere enn dette tjener fra kr. 20.000,- og oppover.

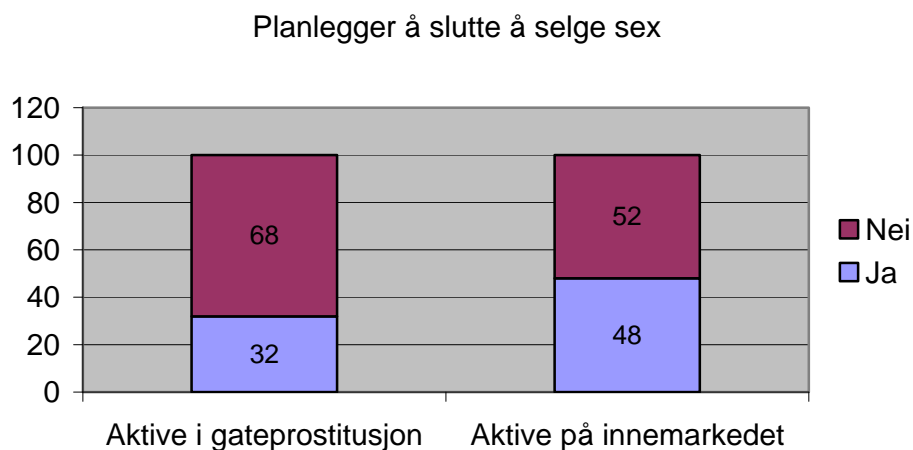
Kvinner i prostitusjon tjener altså relativt godt på å selge seksuelle tjenester, enten de nå har gata som sin prostitusjonsarena, eller jobber på innemarkedet. For majoriteten av kvinnene i førstnevnte gruppe går pengene med til å finansiere forbruk av rusmidler.

Materialet fra denne kartleggingen gir ikke informasjon om hva slags forhold kvinnene på innemarkedet har til de pengene de tjener på å selge sex. På vårt spørsmål om de er fornøyd med sin livssituasjon³⁰ er det imidlertid mange som svarer nei og anfører blant annet en vanskelig økonomisk situasjon som grunn for dette. I materialet til May-Len Skilbrei (1998) har de fleste informantene på innemarkedet hatt dårlig råd ved prostitusjonsdebuten, men det var ikke alltid riktig å kalle det økonomisk nød. Flere av kvinnene fortalte at veien til lykke for dem gikk gjennom penger og at prostitusjonen ga dem en verdighet de savnet. Kvinnene fikk imidlertid fort et høyt forbruk som bar preg av en kompensasjon for mange år med dårlig råd og en måte å rettferdiggjøre prostitusjonen på overfor seg selv og andre. Videre ble pengene for mange en kompensasjon for de ubehagelige opplevelsene de eventuelt hadde i prostitusjonen (May-Len Skilbrei 1998).

Det er uten tvil slik at det for de aller fleste kvinner som selger seksuelle tjenester, uavhengig av prostitusjonsarena, er utsikten til å kunne tjene gode penger som driver kvinnene inn i prostitusjonen og som bidrar til å holde dem der. Dette er viktig mekanismer å forstå når man skal etablere gode tiltak for å bistå de som ønsker å finne alternativer til prostitusjon.

Prostitusjon og sexkjøpsforbud

Siden det nye straffebudet mot kjøp av seksuelle tjenester var rett rundt hjørnet når denne kartleggingen ble gjennomført var det naturlig å inkludere noen spørsmål som kunne avdekke om kvinnene i prostitusjon planla å slutte å selge sex når den nye loven trådte i kraft, og hva de eventuelt trengte av bistand om de nå valgte å forlate prostitusjonen eller ikke.

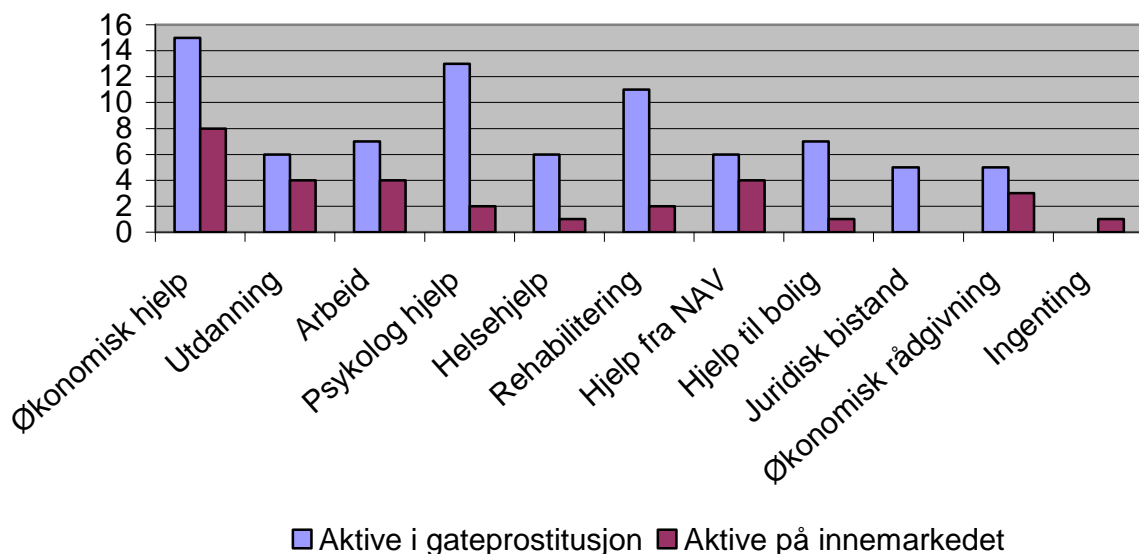

³⁰ For mer informasjon om kvinnes livssituasjon se kapittel 5.

I tabellen ovenfor ser vi hvor mange prosent av kvinnene som er aktive i gateprostitusjon og på innemarkedet som planlegger å slutte ved innføringen av det nye straffebudet og hvor mange som ikke gjør det. Det er blant norske kvinner i gateprostitusjonen vi finner færrest respondenter som planlegger å slutte ved innføringen av det nye forbudet mot kjøp av seksuelle tjenester. I denne gruppen er det 68 % av kvinnene som svarer nei på dette spørsmålet, mens 32 % svarer ja og som altså planlegger å slutte i prostitusjon. Blant kvinnene på innemarkedet er det nesten halvparten, 48 % som planlegger å slutte mens 52 % oppgir at de kommer til å fortsette å selge seksuelle tjenester selv etter at det har blitt forbudt å kjøpe. I gruppen norske kvinner som har forsvunnet fra gateprostitusjon er det som nevnt to som fortsatt selger seksuelle tjenester. En av dem planlegger å slutte å selge sex ved innføringen av den nye loven, mens den andre har til hensikt å fortsette i prostitusjon.

Deretter spurte vi de kvinnene som oppga at de planla å slutte i prostitusjon hva de trengte for å kunne gjøre dette. I tabellen nedenfor ser vi resultatet.

Trenger for å kunne slutte

Gjennomgående oppgir kvinnene som er aktive i gateprostitusjon at de trenger mer bistand for å kunne slutte i prostitusjon enn kvinnene som selger seksuelle tjenester på innemarkedet. Dette er ikke overraskende tatt i betraktning at kvinnene på gata ofte har flere og mer sammensatte problemer enn sine medsøstere på innemarkedet.

Først og fremst trenger kvinnene i prostitusjon økonomisk bistand for å kunne slutte å selge seksuelle tjenester.

Majoriteten av de norske kvinnene i prostitusjon, uavhengig av arena, har dette som eneste inntektskilde³¹. Det er derfor naturlig at for å kunne slutte å selge sex må man bli sikret økonomisk fra annet hold.

De norske kvinnene som er aktive i gateprostitusjonen i Oslo er ofte rusavhengige kvinner med omfattende og sammensatte problemer. For denne gruppen er det som regel rusavhengigheten og problemer relatert til denne, og ikke prostitusjonen som er hovedproblemet. Selv om kvinnene slutter å selge seksuelle tjenester, blir ikke disse problemene borte. At mange av kvinnene oppgir at de trenger psykologhjelp, rehabilitering og hjelp til bolig for å kunne slutte i prostitusjon er trolig et resultat av nettopp dette. I tillegg er det nødvendig for mange å få adekvat helsehjelp og tett oppfølging. Dette stemmer godt overens med hva andre studier på denne gruppen har funnet³².

For kvinnene på innemarkedet er psykologhjelp og rehabilitering og mindre viktig, selv om flere også oppgir at de trenger slik hjelp. Det samme gjelder behovet for helsehjelp. Majoriteten av kvinnene i denne gruppa legger vekt på at de trenger utdanning, hjelp fra NAV og arbeid, ved siden av økonomisk bistand, for at de skal kunne slutte i prostitusjonen. Mange oppgir også at de trenger økonomisk rådgivning. At det er denne type hjelp kvinnene på innemarkedet oppgir at de trenger for å kunne slutte i prostitusjonen henger nok sammen med det faktum at en rekke av kvinnene på denne arenaen har prostitusjonen som en løsningsstrategi på en vanskelig økonomisk situasjon. Kvinnene i denne delen av prostitusjonsmarkedet framstår ofte som mer ressurssterke enn andre grupper i vårt hjemlige prostitusjonsmarked. Vi ser da også at langt færre kvinner i denne gruppen oppgir at de trenger bistand for å kunne slutte i prostitusjonen, enn hva som er tilfelle for kvinnene som har gata som sin prostitusjonsarena. Andre studier på denne gruppen viser da også at mange opplever å ha stor kontroll over egen livssituasjon og at de mener å kunne slutte i prostitusjon uten hjelp³³.

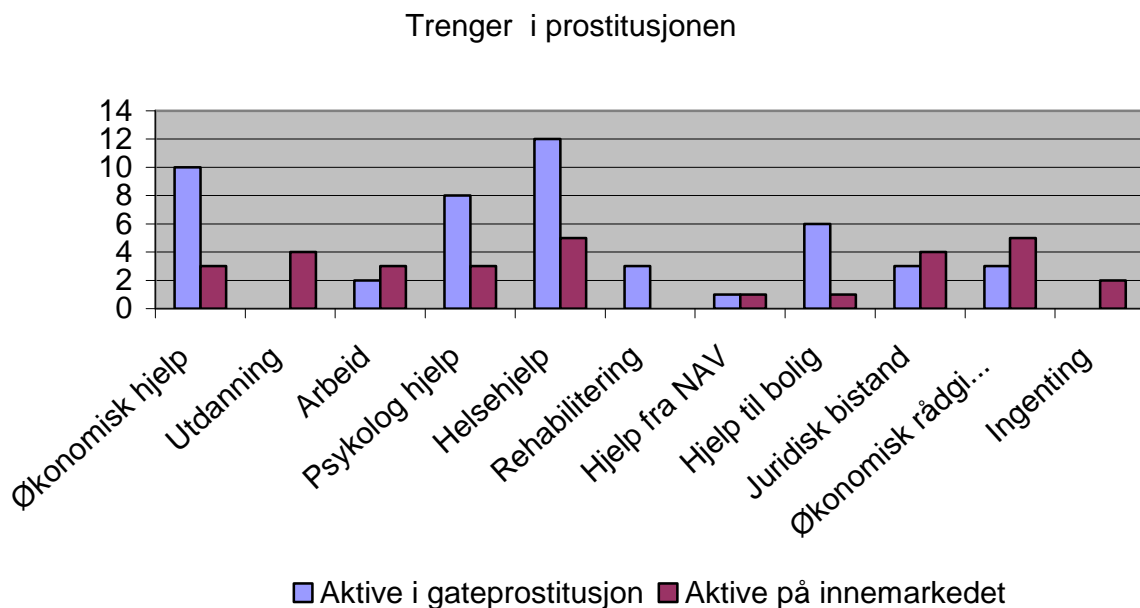
---

³¹ Se kapittel 7 for mer om kvinnes forhold til arbeidsmarkedet.

³² Høigård og Finstad (1986) Bakgater. Om prostitusjon, penger og kjærlighet, Pax Forlag, Oslo. Cecilie Karlsen (1993) Mødre og Engler? En evaluering av to tiltak for prostituerte i Oslo. Diakonhjemmets Høgskolesenter, Forskningsavdelingen Rapport nr. 4/1993, May-Len Skilbrei (1998) Når sex er arbeid. En sosiologisk analyse av prostitusjon på massasjeinstituttene. Pax Forlag, Oslo, Tveit og Skilbrei (2008) Et mangfoldig marked. Prostitusjonens omfang, innhold og organisering, Fafo-rapport 2008:43, FAFO, Oslo.

³³ Morten-Müller Nilsen (1996) Et genitalt samfunn. Rapport fra ukjente sider ved Oslos kjønnsmarked. Oslo kommune, May-Len Skilbrei (1998) Når sex er arbeid. En sosiologisk analyse av prostitusjon på massasjeinstituttene. Pax Forlag, Oslo, Tveit og Skilbrei (2008) Et mangfoldig marked. Prostitusjonens omfang, innhold og organisering, Fafo-rapport 2008:43, FAFO, Oslo.

I en rapport fra 2008³⁴ kommer det nettopp fram at kvinnene kan ha begynt med sexsalg på grunn av en akutt krise de ikke har visst hvordan de skulle løse, fordi de ble arbeidsledige og hadde små utsikter til annen jobb eller fordi de var svært misfornøyd med de arbeidsvilkårene de hadde, ofte som ufaglært arbeidskraft. I tillegg har kvinnene gjerne opplevd noe ved prostitusjonen som trekker, enten at det framstår som spennende eller at det er lettjente penger³⁵

De kvinnene som oppga at de ikke planla å slutte i prostitusjon ved innføringen av det nye straffebudet ble spurt om hva de hadde behov for når de var i prostitusjonen. Tabellen over viser hva kvinnene på de to ulike arenaene svarte på dette spørsmålet. Også her ser vi at det er ulikheter mellom de to arenaene i hvor mange som har behov for bistand mens de er i prostitusjon, og på hva slags bistand de oppgir at de trenger.

Helsehjelp er svært viktig både for kvinnene i gateprostitusjon og på innemarkedet. For kvinner som har gata som sin prostitusjonsarena kommer dernest økonomisk hjelp, hjelp for psykiske problemer og hjelp til bolig. De kvinnene som ikke planlegger å slutt å selge sex oppgir altså å ha de samme behovene for bistand mens de er i prostitusjonen som det de kvinnene som planlegger å slutte oppgir at de trenger for å kunne nettopp det.

³⁴ Tveit og Skilbrei (2008) Et mangfoldig marked. Prostitusjonens omfang, innhold og organisering, Fafo-rapport 2008:43, FAFO, Oslo.

³⁵ Op.cit.

Dette skyldes trolig at hovedproblemet til de aller fleste norske kvinner i gateprostitusjonen i Oslo er rusavhengighet og rusrelaterte plager og ikke prostitusjonen som sådan.

For de norske kvinnene på innemarkedet som ikke planlegger å slutte å er økonomisk rådgivning, juridisk bistand, arbeid og utdanning behov de oppgir å ha mens de er i prostitusjonen, i tillegg til helsehjelp og økonomisk bistand.

At det er et fokus på økonomisk rådgivning, juridisk bistand og økonomisk hjelp skyldes nok at det er slike forhold som for mange av kvinnene var årsaken til at prostitusjonen ble et alternativ i utgangspunktet.

De som ble borte fra gateprostitusjonen

Som nevnt tidligere i dette kapittelet er det kun to av de 22 respondentene i gruppen norske kvinner som har forsvunnet fra gateprostitusjon i Oslo, som fortsatt selger sex. Det er altså trolig slik at majoriteten av de norske kvinnene som ikke lenger er å finne i gateprostitusjon heller ikke selger seksuelle tjenester på andre arenaer. For denne gruppen inkluderte vi et par spørsmål i spørreskjemaet om når de sluttet å selge seksuelle tjenester og om det var en spesiell grunn til det. Svarene på disse spørsmålene vil kunne gi oss noe kunnskap om hvilke faktorer som har vært viktige og nødvendige for at disse kvinnene skal kunne forlate prostitusjonen.

Alle kvinnene som deltok i denne kartleggingen sluttet i gateprostitusjon i løpet av 2000-tallet. De som har vært lengst ute av prostitusjonen sluttet i 2000, og de som har vært kortest ute av prostitusjonen sluttet kun et par måneder før kartleggingen fant sted.

Det er ingen av de norske kvinnene som har forsvunnet fra gateprostitusjonen som begrunner dette med at det ble for mange utenlandske kvinner på strøket. Et par nevner at de hadde for dårlig fortjeneste til at de fant det formålstjenlig å fortsette, og kun én nevner økt konkurranse og det nye lovforbudet mot kjøp av seksuelle tjenester. Svært mange av kvinner oppgir at de sluttet å selge seksuelle tjenester når de kom inn til behandling for sine rusproblemer eller fikk Metadon/Subutex. Videre er det en del kvinner som beskriver ulike negative sider ved prostitusjonen, slik som vold, voldtekt og det å leve et dobbeltliv som viktige faktorer til at de valgte å slutte. For andre har slutten på et liv i gateprostitusjonen kommet i kjølvannet av det å få seg ny og gjerne rusfri kjæreste, bli forlovet eller gift.

Det er altså forhold ved prostitusjonen og hvordan kvinnene takler disse, i kombinasjon med rusfrihet og nære relasjoner som har vært nødvendige faktorer for at kvinnene skulle kunne legge prostitusjonen bak seg.

Til slutt spurte vi disse kvinnene om hvor de fikk penger fra nå som de ikke lenger solgte seksuelle tjenester. 65 % av respondentene oppga at de mottar trygd, 22 % får økonomisk stønad fra sosialkontoret og 13 % oppgir at de er i arbeid. I tillegg til dette er det et par respondenter som oppgir at de av og til selger gatemagasiner =Oslo eller narkotika. Ingen oppgir at de begår andre kriminelle handlinger enn å selge stoff. Man skal ikke se bort i fra at det faktisk at så mange av respondentene i denne gruppa har en varig trygdeytelse, og med det et stabil og forutsigbar inntekt, har bidratt til at de kunne forlate gateprostitusjonen.

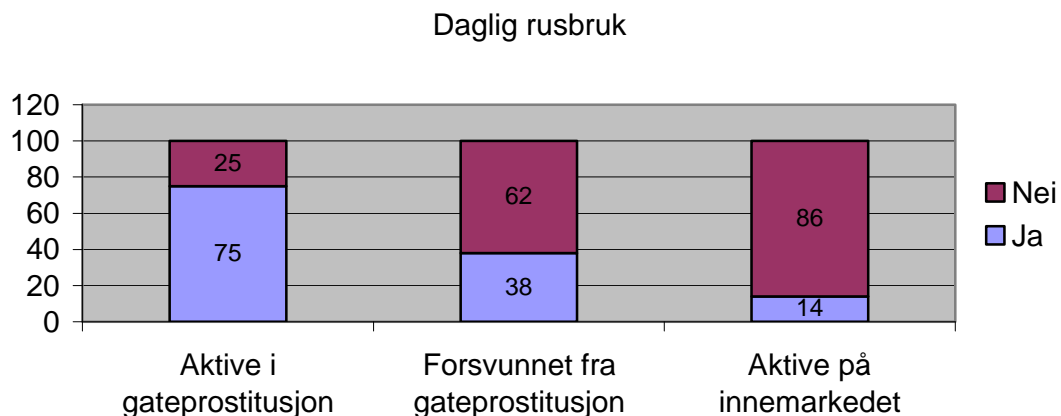
Kapittel 5

Ruserfaring

Prostitusjon og rusbruk har lenge vært koblet tett sammen. Særlig framtreddende har dette vært for norske kvinner i gateprostituasjon hvor det som oftest settes et likhetstegn mellom det å være prostituert og injiserende rusavhengig. For denne gruppen forstås prostituasjon som et nødvendig onde for å få tak i tilstrekkelig med penger til stoff. For norske kvinner som selger seksuelle tjenester på innemarkedet er situasjonen en helt annen. Ikke sjeldent forstås disse kvinnene som "luksusprostituerte" som lever et liv med høy glamourfaktor, inkludert bruk av rusmidler. Pro Sentrets erfaring er at disse forståelsene av norske kvinner i prostituasjon ikke representerer en objektiv sannhet. Det er ikke nødvendigvis slik at det er jaget etter stoff som bringer en kvinne ut i gateprostituasjonen, og det er trolig de færreste av kvinnene på innemarkedet som vil beskrive sin livssituasjon som luksuriøs. I en kartlegging av norske kvinner med prostituasjonserfaring var det derfor naturlig å inkludere spørsmål rundt bruk av og erfaring med rusmidler.

Daglig rusbruk

Alle respondentene i undersøkelsen ble spurt om de brukte rusmidler daglig. 74 av 75 kvinner svarte på dette spørsmålet. Tabellen under viser hvor mange prosent av respondentene som oppga at de daglig brukte rusmidler.

Tabellen viser tydelig at det er en klar sammenheng mellom prostituasjonsarena og daglig rusbruk. 75 % av kvinnene som har gata som sin prostituasjonsarena oppgir at de ruser seg daglig,

mens det kun er 14 % av kvinnene på innemarkedet som gjør det samme. Blant de kvinnene som ikke lenger befinner seg i gateprostituasjon i Oslo er det 38 % som oppgir at de daglig bruker rusmidler.

Dette er ikke overraskende slik Pro Sentret kjenner prostitusjonsmiljøene i Norge og er sammenfallende med tidligere studier på dette området. I boka Bakgater slår Cecilie Høigård og Liv Finstad fast at rusmiddelbruk er et svært sentralt element i hverdagen til mange kvinner i prostituasjon. I deres materiale er de 26 kvinnene de intervjuet kvinner med mye prostitusjonserfaring særlig fra gata. Kun tre av de intervjuede oppgir at de aldri har brukt narkotika eller alkohol. De øvrige 23 kvinnene forteller alle om bruk av alkohol og narkotika som til tider har gått hardt utover deres muligheter til å fungere "normalt" (Høigård og Finstad 1986:55). Morten Müller-Nilssen (1998) på sin side finner at åtte av hans 11 informanter fra innemarkedet ikke skiller seg fra normalbefolkningen når det gjelder bruk av rusmidler. Av de tre øvrige var det to som av og til røykte hasj og en som tidligere hadde hatt erfaring med rusavhengighet. Det er således mye som tyder på at forekomsten av rusavhengighet er betraktelig høyere blant kvinner som selger eller har solgt seksuelle tjenester på gata enn blant kvinner på innemarkedet.

At norske kvinner som selger seksuelle tjenester på gata også er rusavhengige kvinner bekreftes av Bretteville-Jensen³⁶ i en rapport om rusmisbruk og økonomi. Her anslår hun at svært mange rusavhengige kvinner nå og da selger seksuelle tjenester. I perioden 1993-2004 ble 1200 rusavhengige kvinner intervjuet og fire av ti oppga at de hadde solgt sex den siste måneden, et antall som trolig ville ha vært høyere dersom man hadde spurt om vedkommende noen gang hadde solgt seksuelle tjenester.

Type rusmidler

De som svarte ja på spørsmålet om de brukte rusmidler daglig ble også spurt om hva slags rusmidler de bruker. Også på dette spørsmålet ser vi et klart skille mellom de kvinnene som har eller har hatt gata som sin prostitusjonsarena og kvinnene på innemarkedet. Kun tre kvinner fra innemarkedet, dvs. 14 %, svarte bekreftende på spørsmålet om daglig rusbruk. Av disse er det to respondenter som oppgir at de kun bruker alkohol og en som oppgir at hun bruker amfetamin og ulike typer piller. De øvrige kan vi anta har et forhold til rusmidler som ikke skiller seg vesentlig fra normalbefolkningen.

---

³⁶ Bretteville-Jensen (2005) Økonomiske aspekter ved sprøytemisbrukeres forbruk av rusmidler. En analyse av intervjuer foretatt 1993-2004, SIRUS rapport nr. 4/2005, Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo.

Av de kvinnene som er aktive i gateprostitusjon i Oslo og som svarte bekreftende på at de daglig bruker rusmidler, er det 81 % som oppgir at de bruker heroin. Av disse igjen er det kun to personer som oppgir at de bare bruker heroin. De øvrige supplerer heroinbruken med amfetamin, hasj og ulike typer benzodiazepiner. Blant de 19 % som oppgir at de ikke bruker heroin, består rusbruken i hovedsak av amfetamin, hasj og piller eller Metadon og piller. Av de norske kvinnene som ikke lenger befinner seg i gateprostitusjonen i Oslo og som ruser seg daglig er det 44 % som oppgir at de bruker heroin. Ingen av disse oppgir at de kun bruker heroin, men supplerer heroinbruken med hasj og piller. 56 % av kvinnene i denne gruppen bruker ikke heroin, men ruser seg daglig på amfetamin, hasj og ulike typer piller, for det meste benzodiazepiner.

Norge har tradisjonelt hatt en sterk kultur for sprøytebruk når det gjelder inntak av heroin. Selv om det også her til lands har skjedd endringer i forhold til andre inntaksmåter for heroin³⁷ er det rimelig å anta de kvinnene som oppgir at de bruker heroin injiserer stoffet. Videre er det slik at den store majoriteten av respondentene som oppgir at de ruser seg daglig, og da særlig de som ruser seg på heroin, opplyser at de bruker flere andre rusmidler i tillegg. Dette er sammenfallende med funn Bretteville-Jensens rapport om rusmisbruk og økonomi, hvor de som injiserte heroin også oppga et omfattende misbruk av andre rusmidler som drikkes, spises, røykes eller sniffes. 77 % oppga at de den siste måneden i tillegg til heroin hadde brukt piller og 74 % oppga at de hadde brukt hasj (Bretteville-Jensen 2005:53).

Norske kvinner som har eller har hatt gata som sin prostitusjonsarena er altså ikke bare den gruppen som oftest oppgir at de bruker rusmidler daglig, men de bruker også oftest de tyngste rusmidlene gjerne i kombinasjon med piller og hasj. Majoriteten av disse kvinnene vil altså være injiserende rusavhengige, hvor narkotika og jakten på denne blir det mest sentrale i tilværelsen. Ikke sjeldent er dette et stressende liv hvor så godt som hele dagen organiseres rundt det å skaffe til veie tilstrekkelig narkotika til å holde seg "frisk".

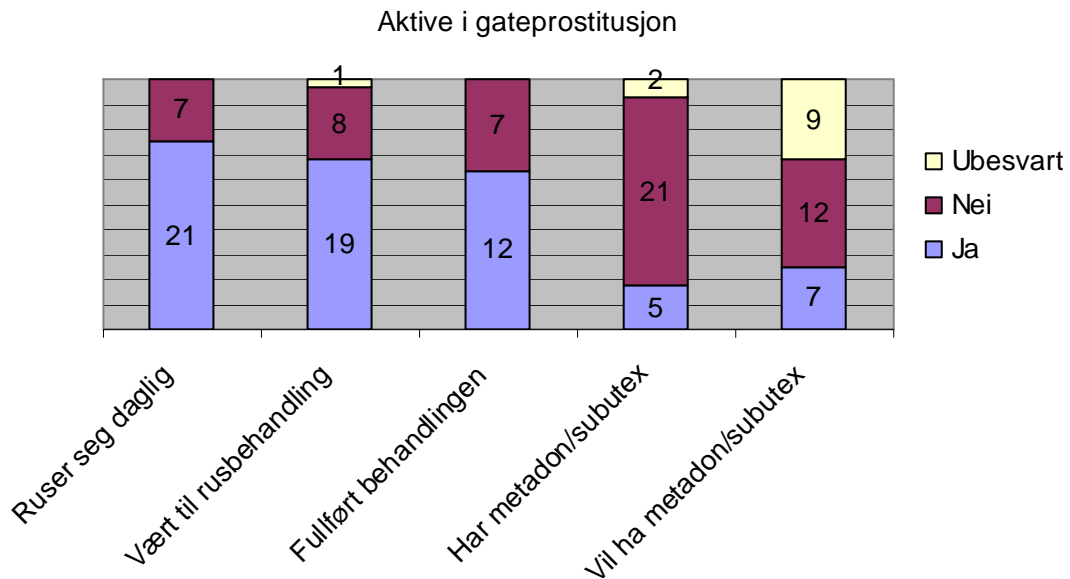
Rusbehandling

For norske kvinner som er aktive i gateprostitusjon og for de som har forsvunnet fra den, inkluderte vi flere spørsmål knyttet til rusbehandling. Disse spørsmålene ble utelatt i spørreskjema for norske kvinner på innemarkedet, både fordi vår kjennskap til miljøet tilsa at rusavhengighet ikke er et utbredt fenomen i denne gruppen, og fordi vi ønsket å gjøre spørreskjemaet så kort som mulig.

---

³⁷ Op. cit.

I tabellen nedenfor ser vi at 21 av de 28 norske kvinnene som er aktive i gateprostitusjonen oppgir at de ruser seg daglig.

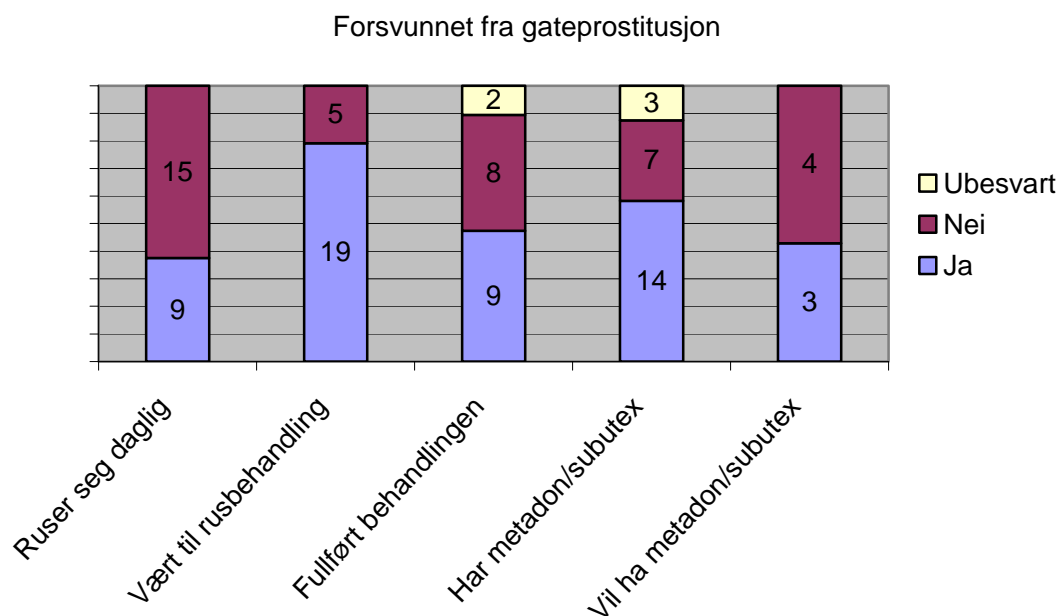
Av disse 21 er det 19 kvinner som svarer bekreftende på spørsmålet om de noen gang har vært til behandling for sitt rusproblem. Vi ba også kvinnene fortelle hva slags behandling de hadde mottatt, og her trer det fram et svært brokete bilde. Som nevnt tidligere er majoriteten av de norske kvinnene som er aktive i gateprostitusjonen injiserende heroinavhengige. De 19 som har vært til behandling for sitt rusproblem har forsøkt en rekke ulike behandlingstiltak fra poliklinisk oppfølging til lange institusjonsopphold. Det er bare fem av de 19 kvinnene som oppgir kun ett behandlingsforløp, de øvrige oppgir å ha gjennomgått fra to til seks ulike former for rusbehandling, både frivillig og under tvang.

Vi spurte deretter kvinnene om de fullførte den rusbehandlingen de hadde startet på. Av de 19 som oppgir at de har vært til rusbehandling er det 12 kvinner som oppgir at de fullførte behandlingsforløpet, mens syv oppgir at de ikke gjorde det. Av de førstenevnte er det 10 som oppgir at de fortsatt ruser seg daglig, mens to ikke gjør det. Alle de syv kvinnene som oppga at de ikke gjennomførte behandlingsforløpet forteller at de daglig bruker rusmidler.

I spørreskjemaet inkluderte vi også et par spørsmål knyttet til substitusjonsbehandling. Vi ønsket å få informasjon om hvor mange i dette miljøet som hadde Metadon/Subutex og hvor utbredt et ønske om slik behandling eventuelt var. Kun 5 av de 28 kvinnene som fortsatt er aktive i gateprostitusjon i Oslo oppgir å ha Metadon/Subutex. To av disse oppgir samtidig at de ruser seg daglig og har således et aktivt sidebruk, mens tre gjør det ikke.

Videre spurte vi de som svarte negativt på spørsmålet om de hadde Metadon/Subutex om de kunne tenke seg dette. Syv av respondentene oppgir at de kunne tenke seg Metadon/Subutex, 12 ønsker ikke slik behandling for sitt rusproblem og ni svarte ikke på spørsmålet³⁸.

Tabellen nedenfor viser hva slags forhold norske kvinner som har forsvunnet fra gateprostitusjonen i Oslo har til rus og rusbehandling. Som vi ser skiller den seg noe fra situasjonen til de norske kvinnene som fortsatt selger seksuelle tjenester på gata.

Det er kun ni av de 24 kvinnene i denne gruppen som ruser seg daglig, men det er 19 som oppgir at de en eller annen gang har vært til behandling for et rusproblem. I likhet med de kvinnene som fortsatt selger seksuelle tjenester på gata, har majoriteten av kvinnene i denne gruppa vært igjennom mer enn ett behandlingsforløp, og behandlingsformen varierer fra poliklinisk oppfølging til innleggelse i institusjon.

Av de 19 kvinnene som svarer bekreftende på at de har vært til behandling for sitt rusproblem, er det ni kvinner som oppgir at de fullførte behandlingen. Syv av disse kvinnene ruser seg fortsatt daglig, mens to ikke gjør det. Av de åtte kvinnene som ikke fullførte det behandlingsopplegget de startet på, er det fem som oppgir at de daglig bruker rusmidler, mens tre ikke gjør det.

³⁸ Inkludert i de ni som ikke svarte på dette spørsmålet er respondenter som oppgir at de ikke ruser seg daglig og som opplever at de ikke har et rusproblem.

Andelen kvinner som har Metadon/Subutex er betraktelig høyere blant norske kvinner som har forsvunnet fra gateprostitusjonen enn blant kvinner som fortsatt selger seksuelle tjenester på denne arenaen. 14 av 24 respondenter i denne gruppen oppgir å ha Metadon/Subutex, mens syv ikke har det. Fem av de 14 kvinnene som oppgir at de har Metadon/Subutex oppgir samtidig at de ruser seg daglig og har således et aktivt sidebruk. Av de syv kvinnene som ikke har substitusjonsbehandling er det tre som svarer at de gjerne skulle ha hatt Metadon/Subutex, mens fire ikke ønsker seg dette.

Ser vi norske kvinner som har eller har hatt gata som prostitusjonsarena under ett³⁹ så er det 75 % som oppgir at de har vært til en eller annen form for behandling for sitt rusproblem, mens 25 % ikke har det. Videre har majoriteten av kvinnene hatt to eller flere behandlingsopphold. Dette er et betraktelig høyere tall enn hva Cecilie Karlsen finner i sin evaluering av Pro Sentret og Nadheim⁴⁰, hvor kun halvparten, altså 50 %, av de 38 respondentene oppga at de hadde hatt opphold på en behandlingsinstitusjon⁴¹ for rusavhengige. Halvparten av disse igjen hadde et eller flere opphold bak seg. At vi i vår kartlegging får høyere svarprosent på dette spørsmålet kan ha sammenheng med to forhold. For det første er alderssammensetningen i vår kartlegging høyere enn i Karlsens evaluering. Mens aldersmedianen i Karlsens evaluering er 29 år er den 37 år i vår kartlegging. Når majoriteten av kvinnene er over 30 år er det ikke påfallende at så mange av dem oppgir å ha vært til behandling for et rusproblem en eller flere ganger. For det andre så er Karlsens respondenter fra ulike prostitusjonsarenaer, mens vi kun har stilt dette spørsmålet til kvinner som er eller har vært i gateprostitusjon. Som vi har sett er forekomsten av rusbruk høyere blant kvinner som nettopp selger seksuelle tjenester på gata, sammenliknet med kvinnene på innemarkedet.

Det er ikke overraskende at andelen kvinner som har forlatt gateprostitusjonen og som har substitusjonsbehandling er høyere sammenliknet med de kvinnene som fortsatt selger seksuelle tjenester på gata. Det å forlate prostitusjonen faller ofte sammen med det å slutte med eller i det minste redusere bruken av rusmidler. Mens 75 % av kvinnene som er aktive i gateprostitusjon ruser seg daglig, er det kun 38 % blant kvinnene som har forlatt gateprostitusjonen som gjør det samme. For mange av disse kvinnene er det rimelig å anta at substitusjonsbehandling med Metadon/Subutex har vært

---

³⁹ Det er 28 respondenter i gruppen norske kvinner aktive i gateprostitusjon i Oslo og 24 respondenter i gruppen norske kvinner som har forsvunnet fra gateprostitusjon i Oslo. 51 svarte på spørsmålet, 1 gjorde det ikke.

⁴⁰ Cecilie Karlsen (1993) Mødre og engler. En evaluering av to tiltak for prostituerte i Oslo. Rapport nr. 4/1993, Diakonhjemmets Høgskole, Forskningsavdelingen.

⁴¹ Flere av Karlsens respondenter har regnet opphold på avrusningsinstitusjoner som behandlingsopphold. Det samme har vi gjort i denne kartleggingen.

avgjørende for muligheten til å redusere bruken av eller slutte med rusmidler, noe som igjen har gjort det mulig for mange å forlate prostitusjonen. I lys av dette er det kanskje bemerkelsesverdig at så mange av respondentene som ikke har Metadon/Subutex, heller ikke ønsker seg substitusjonsbehandling.

Ser vi begge gruppene under ett er det 28 personer som oppgir at de ikke har Metadon/Subutex. Av disse er det 10 som ønsker seg substitusjonsbehandling, 16 som ikke gjør det og to som ikke svarte på spørsmålet. Denne kartleggingen gir dessverre ikke noe svar på hvorfor godt over halvparten av respondentene som ikke har substitusjonsbehandling, heller ikke ønsker det. Blant Pro Sentrets brukere som har substitusjonsbehandling er det imidlertid mange som forteller om besværlige bivirkninger. Metadon og Subutex har de samme bivirkningene som andre opiater og hyppigst forekommer treg mage, svetting, vannlatingsbesvær, vannansamlinger, søvnproblemer, leddsmerter og seksuelle problemer⁴². Selv om Metadon og Subutex demper suget etter og blokkerer virkningen av andre opiater, er det avhengighetsskapende og kan altså gi alvorlige plager. Måten substitusjonsbehandlingen er organisert på har også mye å si for hvordan den enkelte opplever denne formen for behandling. For noen er daglige rutiner og omsorg et viktig aspekt ved behandlingen for andre blir dette kjedelig. Videre er den terapeutiske relasjonen mellom pasient og behandler ofte avgjørende for utfallet⁴³. Mange av Pro Sentrets brukere som har substitusjonsbehandling forteller om behandlingsopplegg som er dårlig individuelt tilpasset med stramme rutiner og ingen plass for feilskjær. Ovennevnte forhold kan kanskje medvirkende til at substitusjonsbehandling ikke framstår som like attraktivt som før.

---

⁴² Stiftelsen Bergensklippene (2007) Legemiddelassistert rehabilitering i Hordaland og Sogn & Fjordane.

⁴³ IRIS (2006) Betydningen av ulike psykososiale tiltak i rehabiliteringen av opioidavhengige i substitusjonsbehandling – en kunnskapsoppsummering. Rapport IRIS-2006/161.

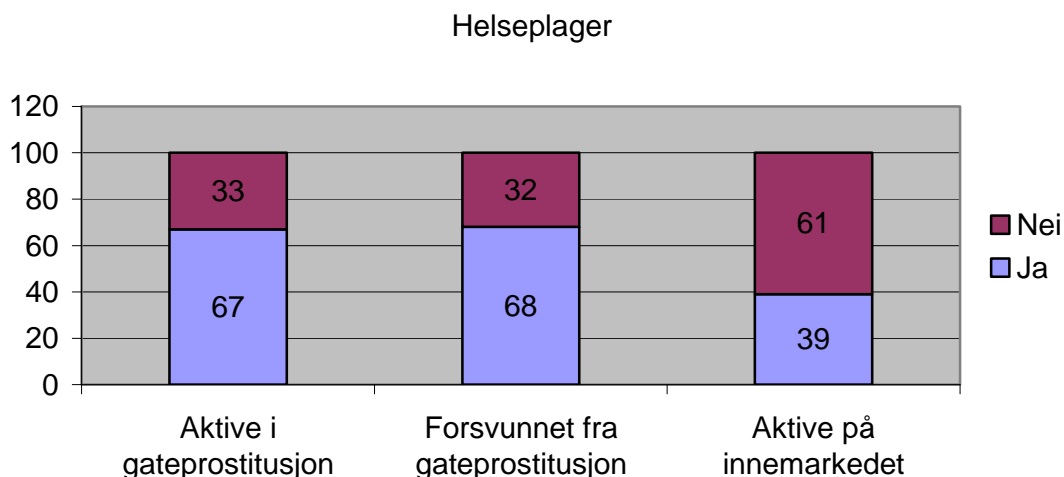
Kapittel 6

Fysisk og psykisk helse

Pro Sentret har i flere år hatt egen helsetjeneste bestående av lege, jordmor og sykepleiere. Dette har vært et lavterskel helsetilbud for kvinner og menn med prostitusjoserfaring, med hovedfokus på seksuell, reproduktiv og rusrelatert helse. Hvordan en person vurderer sin egen helse viser seg ofte å være en god indikator på helsetilstand. Egenvurdert helse er et mål som ofte brukes i helseundersøkelser nettopp fordi man ved å stille et spørsmål om hvordan den enkelte opplever sin egen helse får en helhetsvurdering av både den fysiske og psykiske helsetilstanden⁴⁴. I kartleggingen inkluderte vi derfor noen spørsmål knyttet til helse for få mer informasjon om hvordan norske kvinner med prostitusjonserfaring opplever sin egen helse, hva slags helseproblemer de har, om de har kontakt med det offentlige helsetilbud og hva de eventuelt trenger av bistand.

Fysisk helse

Tabellen nedenfor viser hvor mange prosent av respondentene som oppgir at de har helseplager.

⁴⁴ Egenvurdert helse, Folkehelseinstituttet, 19.05.09

http://www.fhi.no/eway/default.aspx?pid=233&trg=MainLeft_6039&MainArea_5661=6039:0:15,4576:1:0:0:::0:0&MainLeft_6039=6041:70815::1:6043:5:::0:0

Henholdsvis 67 og 68 % av respondentene som har eller har hatt gata som sin prostitusjonsarena svarer bekreftende på dette spørsmålet, mens 39 % av kvinnene som selger seksuelle tjenester på innemarkedet gjør det samme. Vi spurte ikke respondentene om hvordan de ville karakterisere sin egen helse, men om de hadde helseplager. Det er imidlertid rimelig å anta at det er en sammenheng mellom det å ha helseplager og ens opplevelse av egen helsetilstand som god eller dårlig. I Helse- og levkårsundersøkelsen fra 2005 er det 80 % av kvinnene som oppgir at de har god eller meget god helse, mens kun 6 % oppgir at de har dårlig eller meget dårlig helse⁴⁵. Ser vi alle tre gruppene i denne kartleggingen under ett så er det 58 % av respondentene som oppgir at de har helseplager. Norske kvinner med prostitusjonserfaring rapporterer således å ha vesentlig dårligere helse enn kvinner ellers i befolkningen.

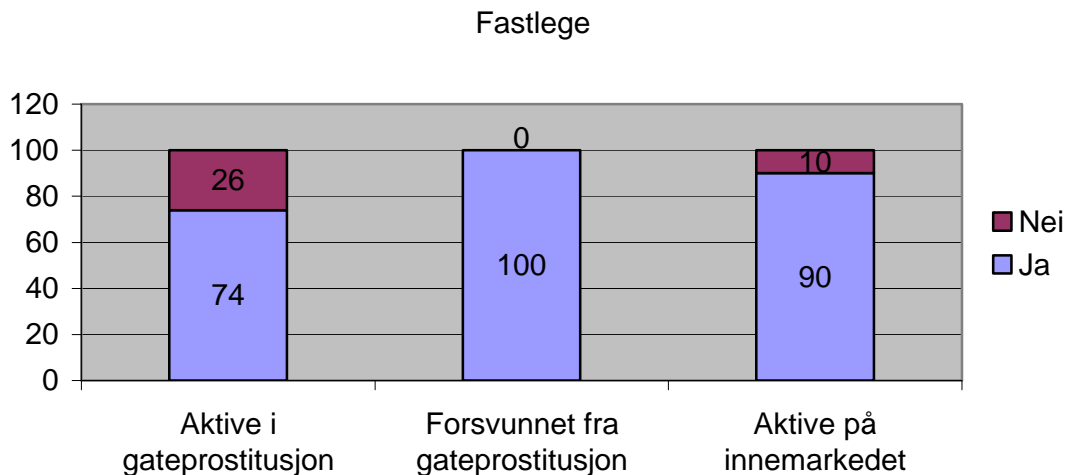
Vi ba også kvinnene oppgi hva slags helseplager de hadde. Av svarene kommer det fram at kvinnene har en rekke ulike plager av svært varierende art. Det er likevel påfallende hvor mange kvinner uavhengig av arena som oppgir å ha flere ulike sykdommer. Av de 42 respondentene som svarte bekreftende på spørsmålet om de hadde helseplager er det kun 26 %, som angir å bare ha én form for helseplage. Nesten halvparten av disse oppgir at de har psykiske plager. De øvrige oppgir to eller flere former for helseplager av både kronisk og forbigående karakter. Noe overraskende er det kanskje også at helseplagene til kvinnene fra innemarkedet ikke skiller seg vesentlig fra de helseplagene de øvrige kvinnene i kartleggingen oppgir å ha. Mangfoldet av helseplager er stort uavhengig av arena. Tatt i betraktning at majoriteten av de kvinnene som er eller har vært i gateprostitusjon også har eller har hatt rusproblemer, er det som forventet at svært mange av kvinnene i disse to kategoriene opplyser at de har helseplager og til dels omfattende plager av varierende art.

For å få noe kunnskap om kvinnene har kontakt med det offentlige helsetilbudet inkluderte vi et spørsmål om de hadde fastlege. Tabellen nedenfor viser hvor mange prosent av respondentene i hver gruppe som har fastlege eller ikke. Det er blant norske kvinner som er aktive i gateprostitusjon hvor vi finner det laveste antallet som oppgir at de har fastlege. I denne gruppa er det 74 % som oppgir at de har fastlege, mens alle kvinnene som har forsvunnet fra gateprostitusjonen opplyser at de har dette. Dette stemmer godt overens med funnene i Kirsten Frigstads (2004) kartlegging av kvinner i rus- og gateprostitusjonsmiljøet i Oslo. I hennes materiale var det 73 % av kvinnene som visste hvem fastlegen sin var.

---

⁴⁵ Op. cit.

Blant kvinnene på innemarkedet er det 90 % som har fastlege. Ser vi alle tre gruppene under ett er det 85 % som oppgir at de har en fastlege.

Det er positivt at så mange av respondentene oppgir at de har fastlege, selv om antallet er noe lavere enn blant øvrige kvinner i Norge. I 2005 oppga 96 % av norske kvinner at de hadde en fast allmennlege som de vanligvis benyttet ved behov for legehjelp⁴⁶.

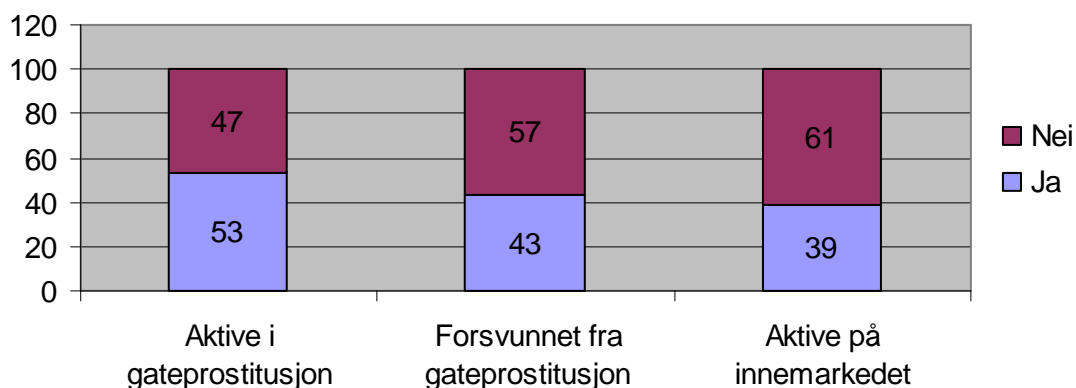
Det å ha fastlege er imidlertid ikke ensbetydende med at man bruker legen, har et godt forhold til denne og/eller at man får den helsehjelpen man mener å ha behov for. Vi spurte derfor kvinnene om fastlegen var informert om deres prostitusjonserfaring og om de fikk den helsehjelpen de syntes de hadde bruk for. Dersom de svarte at de ikke fikk den helsehjelpen de synes å ha bruk for ba vi respondentene om å spesifisere hva slags helsehjelp de mente de trengte.

Tabellen på neste side viser hvor mange prosent av respondentene i hver enkelt gruppe som hadde informert fastlegen om at de var i eller hadde vært i prostitusjon. Med unntak av norske kvinner som er aktive i gateprostitusjonen, hvor 53 % av respondentene oppgir at fastlegen vet om deres prostitusjonserfaring, er det godt under halvparten av respondentene som har opplyst sin fastlege om at de selger eller har solgt seksuelle tjenester. Ser vi alle tre gruppene under ett så er det 45 % som har fortalt fastlegen sin om sin prostitusjonserfaring og 55 % som ikke har det.

⁴⁶ Statistisk Sentralbyrå, Statistikkbanken, 19.05.09.

<http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/selectout/print.asp?FileformatId=2&Queryfile=2009519185046823812487BrukHelsetjKjon&PLanguage=0&MainTable=BrukHelsetjKjon&potsize=1>.

Fastlegen vet om prostitusjonen

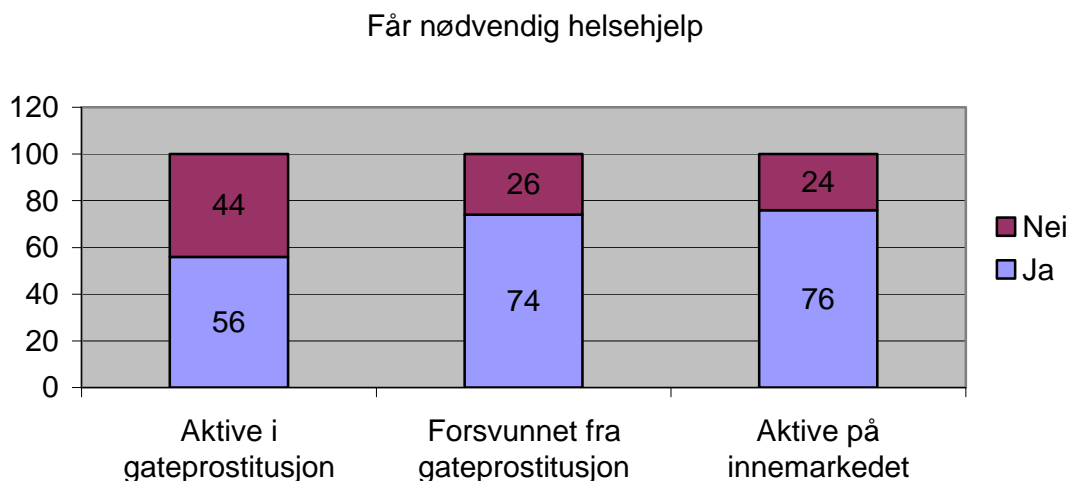
Materialet vårt sier ikke noe om hvorfor kvinnene ikke har informert sin fastlege om at de er eller har vært i prostitusjon. Vi vet imidlertid noe om hvor vanskelig det er for kvinner med prostitusjonserfaring å være åpen om dette på andre arenaer enn i prostitusjonsmiljøene, grunnet det sterke stigma som fortsatt er forbundet med prostitusjon og de mange fordommene som finnes mot aktørene i denne virksomheten. Mange kvinner har derfor vanskelig for å oppsøke det ordinære hjelpeapparatet, både med prostitusjonsrelaterte plager og andre problemer som kan bære med seg et stigma⁴⁷. Kvinner med prostitusjonserfaring vil derfor ofte overveie svært nøye om det er nødvendig og formålstjenelig å dele den type informasjon med sin fastlege. Dette er uheldig fordi kvinner som selger seksuelle tjenester er mer utsatt for å få problemer knyttet til seksuell og reproduktiv helse enn andre kvinner. En god dialog med og oppfølging fra fastlege vil kunne både forebygge slike problemer, men også bidra til at kvinnene får adekvat oppfølging når problemene eventuelt oppstår.

I tillegg til fastlege har mange av de norske kvinnene med prostitusjonserfaring, og da særlig de rusavhengige kvinnene behov for kontakt med lavterskel helsetilbud. I Kirsten Frigstads (2004) kartlegging av norske kvinner i rus- og prostitusjonsmiljøet viste det seg at majoriteten av kvinnene oppsøkte Feltpleien⁴⁸ eller Legevakta når de hadde behov for legehjelp og ikke fastlegen. Pro Sentret har i flere år drevet eget lavterskel helsetilbud for våre brukere nettopp fordi vi erfarte at mange fant det svært vanskelig, om ikke umulig, å benytte seg av det ordinære helseapparatet. Her kommer kvinnene til en helsetjeneste fri for stigma og fordommer, men med stor kompetanse på rusrelaterte helseproblemer, samt seksuell og reproduktiv helse.

⁴⁷ Astrid Renland (2002) Med helsekofferten på slep. Et prosjekt på innemarkedet, Pro Sentret, Oslo kommune.

⁴⁸ Feltpleien er Rusmiddeletatens lavterskel helsetilbud til rusavhengige personer.

Begge forhold som er av stor betydning for at kvinnene i det hele tatt skal oppsøke og ta i mot nødvendig helsehjelp. Får så kvinnene den helsehjelpen de synes at de har behov for? Tabellen under viser hvor mange prosent av respondentene i hver gruppe som mener at de får den helsehjelpen de trenger og hvor mange som mener at de ikke får det.

Av tabellen kommer det tydelig fram at det er blant norske kvinner på innemarkedet hvor flest opplever å få den helsehjelpen de trenger, tett fulgt av norske kvinner som har forlatt gateprostitusjonen i Oslo. Det er altså blant norske kvinner som er aktive i gateprostitusjon hvor færrest respondenter opplever å få den helsehjelpen de har behov for.

Norske kvinner som er eller har vært i gateprostitusjon i Oslo rapporterer hyppigst om helseplager og til dels mange og omfattende plager. Dette til tross, er det dessverre slik at det er blant norske kvinner som selger sex på gata vi finner flest respondenter uten fastlege. Følgelig er det også i denne gruppen vi finner flest respondenter som oppgir at de ikke får den helsehjelpen de har behov for. I denne kartleggingen oppgir alle som har forsvunnet fra gateprostitusjonen i Oslo at de har fastlege, mens nesten alle av kvinnene på innemarkedet gjør det samme. I disse to gruppene er det da også en omtrent like stor andel som oppgir at de får den helsehjelpen de synes de trenger. Det kan altså virke som om at det er en sammenheng mellom det å ha fastlege, og det å oppleve at man får adekvat helsehjelp.

Hva slags helsehjelp er det så kvinnene etterspør? Svarene på dette spørsmålet varierer naturlig nok fra tannbehandling og gynekologisk undersøkelse til alternativ medisin, men noen ting går igjen. Gjennomgående ønsker majoriteten av kvinnene å bli tatt på alvor i møte med helsevesenet.

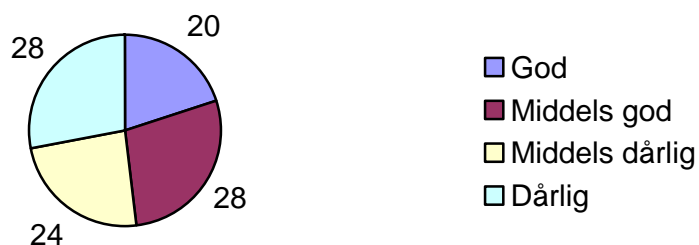
Særlig gjelder dette kvinnene som har eller har hatt problemer med rusavhengighet. Mange møtes med fordommer, og rusavhengigheten blir stående i veien for å få adekvat behandling for andre helseplager. Naturlig nok er det mange som ønsker seg en eller annen form for rusbehandling, enten det er avrusing og ordinær behandlingsplass eller substitusjonsbehandling.

Kvinnene ønsker seg videre bedre og tettere oppfølging av helsevesenet slik at de både får tilbud om og klarer å gjennomføre den behandlingen som er nødvendig. Det er også en del kvinner, og da særlig fra innemarkedet, som på dette spørsmålet svarer at de ønsker seg psykisk helsehjelp.

Psykisk helse

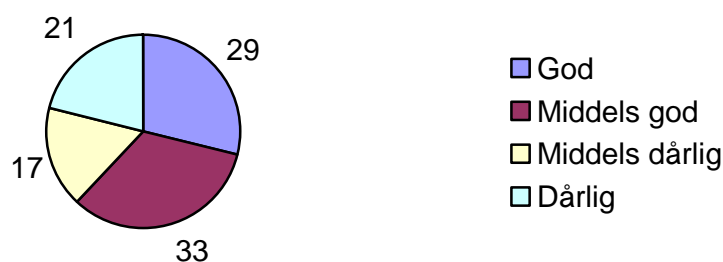
Pro Sentret erfarer med jevne mellomrom å komme i kontakt med kvinner som har psykiske problemer av varierende alvorlighetsgrad. For å øke vår kunnskap om hvordan norske kvinner med prostitusjonserfaring vurderer sin psykiske helse inkluderte vi et par spørsmål nettopp rundt dette emnet. Videre spurte vi om kvinnene var fornøyd med sin livssituasjon slik den var på det tidspunktet kartleggingen ble gjennomført.

Aktive i gateprostitusjon

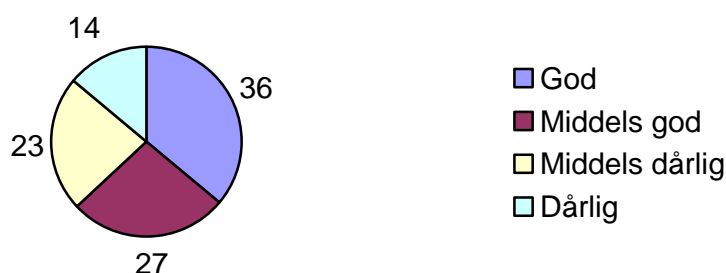
Diagrammet over viser hva kvinnene som er aktive i gateprostitusjon i Oslo svarte når de ble bedt om å beskrive sin psykiske helse. 48 % av respondentene oppgir at de vil beskrive sin psykiske helse som god eller middels god, mens 52 % av respondentene beskriver sin psykiske helse som middels dårlig eller dårlig. Det er bekymringsverdig når omtrent halvparten av kvinnene i denne gruppen opplever å ha dårlig psykisk helse. Bildet endrer seg noe når vi ser på den gruppen kvinner som ikke lenger befinner seg i gateprostitusjonen. Som diagrammet under viser er det godt over halvparten, dvs. 62 %, i denne gruppen som beskriver sin psykiske helse som god eller middels god. 38 % av kvinnene oppgir at de vil beskrive sin psykiske helse som middels dårlig eller dårlig.

Forsvunnet fra gateprostitusjon

Som ventet er det i gruppen norske kvinner på innemarkedet vi finner det høyeste antallet kvinner som oppgir at de vil beskrive sin psykiske helse som god eller middels god. Som diagrammet under viser er det i denne gruppa 63 % som beskriver sin psykiske helse som god eller middels god, mens 37 % beskriver sin psykiske helse som middels dårlig eller dårlig.

Aktive på innemarkedet

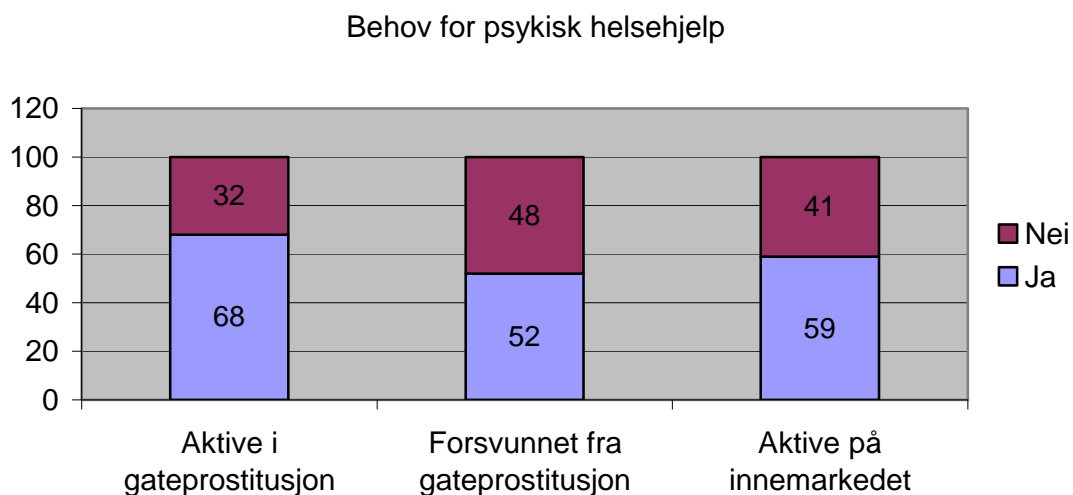

Når det gjelder norske kvinner med prostitusjonserfaring som er eller har vært rusavhengige er det en alminnelig observasjon at denne gruppen som helhet har en dårligere psykisk helsetilstand enn gjennomsnittet av befolkningen. I følge Folkehelseinstituttet var det 17 % av norske kvinner i alderen 16-24 år som i 2005 rapporterte om psykiske plager og symptomer. I aldersgruppen 24-44 år synker andelen til 9 %, får så å øke til 10 % for kvinner mellom 45 og 64 år. Resultatene fra denne kartleggingen stemmer godt overens med andre studier på området. I evalueringen av Pro Sentret og Nadheim kom det fram til at trefjerdedeler av de 38 respondentene fra ulike prostitusjonsarenaer hadde en eller flere psykiske plager ukentlig eller oftere (Cecilie Karlsen 1993:126). Studier gjort blant rusavhengige viser også at forekomsten av psykiske plager er høy.

I en undersøkelse som er gjort av Østnorsk kompetansesenter ved Sannerud sykehus i Hedmark⁴⁹ kommer det fram at så mange som tre av fire rusavhengige trolig har slitt med angst og depresjoner før de utviklet avhengigheten.

Situasjonen er noe annerledes og litt mer tvetydig når det gjelder norske kvinner som selger seksuelle tjenester på innemarkedet. Det er 37 % av kvinnene fra denne gruppa som betrakter sin psykiske helse som middels dårlig eller dårlig. Dette er som nevnt ovenfor betraktelig høyere enn hva som er vanlig blant kvinner generelt i Norge. I en studie fra 1998 fant imidlertid Morten Müller-Nilsen⁵⁰ at de 11 kvinnene fra innemarkedet som han intervjuet ikke skilte seg ut fra normalbefolkningen når det gjelder psykisk helse. Verken nevnte studie eller denne kartleggingen kan på noen måte generaliseres. Det er således umulig på bakgrunn av disse å trekke noen slutninger om hva som er den faktiske situasjonen når det gjelder norske kvinner som selger sex på innemarkedet og deres psykiske helse. Når det er sagt så er det altså 37 % av våre respondenter fra innemarkedet som selv beskriver sin psykiske helse som middels dårlig eller dårlig. Det gir grunn til bekymring.

I kartleggingen spurte vi også kvinnene om de syntes de hadde behov for psykisk helsehjelp. Tabellen nedenfor viser hvor mange prosent av respondentene i de ulike gruppene som svarte henholdsvis ja og nei på dette spørsmålet.

⁴⁹ Helsedirektoratet 23.06.2005, Rusmisbrukere er ofte psykisk syke

http://www.helsedirektoratet.no/psykiskhelse/fakta_om_psykisk_helse/rus_og_psykisk_helse/rusmisbrukere_er_ofte_psykisk_syke_20330, 22.05.09.

⁵⁰ Morten Müller-Nilsen (1996) Et Genitalt Samfunn. Rapport fra ukjente sider ved Oslos kjønnsmarked. Oslo kommune.

Som vi ser av tabellen er det nesten 70 % av kvinnene som er aktive i gateprostituasjonen i Oslo som mener de trenger psykisk helsehjelp, mens det ligger over 50 % blant kvinnene i de to øvrige gruppene. Sammenholder vi disse tallene med antallet kvinner som beskrev sin psykiske helsetilstand som middels dårlig eller dårlig, ser vi at det er et høyere antall kvinner som oppgir at de trenger psykisk helsehjelp, enn antallet kvinner som vurderer sin psykiske helse som dårlig. Det er også påfallende at antallet kvinner som mener de trenger psykisk helsehjelp stemmer dårlig overens med antallet kvinner som rapporterer om at de har helseplager, og ikke minst med antallet kvinner som mener at de får den helsehjelpen de trenger. Dette er særlig tydelig blant kvinnene som selger seksuelle tjenester på innemarkedet. I denne gruppen er det 39 % som oppgir at de har helseplager, og 76 % som mener at de får den helsehjelpen de har behov for. Likevel er det 59 % av respondentene i denne gruppen som oppgir at de har behov for psykisk helsehjelp. Den samme tendensen finner vi i de to andre gruppene, om enn ikke så tydelig som her. Materialet fra kartleggingen gir oss ikke noe svar på hvorfor det er slik. Fysisk og psykisk helse har imidlertid svært ulike posisjoner i befolkningen generelt og i helsevesenet spesielt. I tillegg til at det fortsatt er forbundet med skam å ha psykiske plager går det i helsevesenet et skarpt skille mellom den omsorgen som ytes til personer med fysiske plager og de med psykiske problemer. Det er derfor rimelig å anta at mange av respondentene ikke tenkte på psykiske plager når de svarte på spørsmålet om de hadde helseplager fordi helseplager kun forstås som fysiske helseproblemer. Følgelig inkluderer de heller ikke behovet for psykisk helsehjelp når de svarer på spørsmålet om de får den helsehjelpen de synes de har behov for.

Livssituasjon

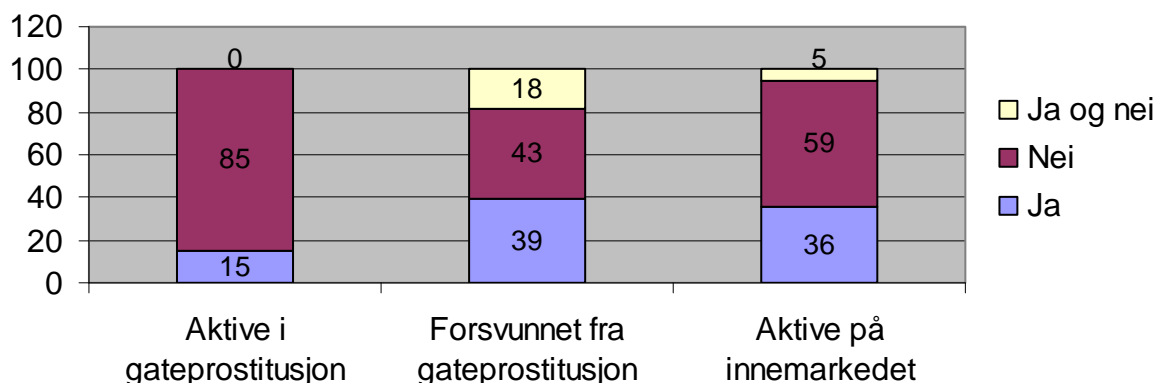
For å få noe kunnskap om hvordan kvinnene selv vurderer sine livsbetingelser inkluderte vi i spørreskjemaet et spørsmål om respondentene var fornøyd med livssituasjonen sin. Kvinnene ble også bedt om å si noe om hvorfor de enten var fornøyd eller misfornøyd. Som vi ser av tabellen⁵¹ under er majoriteten av respondentene ikke fornøyd med livssituasjonen sin på kartleggingstidspunktet.

---

⁵¹ Svaret både ja og nei var ikke en svarkategori i spørreskjemaet. Når det likevel inkluderes her er det fordi flere respondenter svarte både ja og nei, og fordi det ikke var mulig å tolke svaret til å være overveiende ja eller nei.

Fornøyd med egen livssituasjon

Det er blant de norske kvinnene som fortsatt er aktive i gateprostitusjonen hvor vi finner den høyeste andelen av respondenter som ikke er fornøyd med sin nåværende livssituasjon. Hele 85 % svarte nei på dette spørsmålet. Det er da også i denne gruppen vi finner flest rusavhengige kvinner, hvor de aller fleste har vært igjennom et eller flere behandlingsforløp uten særlig hell. Videre er det disse kvinnene som har flest helseplager og som oftest oppgir at de ikke får den helsehjelpen de har behov for. Majoriteten av kvinnene i denne gruppa betrakter sin psykiske helse som middels dårlig eller dårlig, og det store flertallet mener de har behov for psykisk helsehjelp. Naturlig nok er det svært forskjellige grunner som oppgis når kvinnene selv skal si noe om hvorfor de ikke er fornøyd med egen livssituasjon. Noen temaer går imidlertid igjen. De aller fleste opplever at livet som rusavhengig er vanskelig og de har sterke ønsker om å bli rusfrie. Videre forteller de at stresset med å skaffe nok penger er stort og at det å selge seksuelle tjenester er en påkjenning. Mange savner kontakt med egne barn eller annen familie og ønsket for framtiden er å leve et "normalt liv".

Det er svært få, kun 15 %, av kvinnene som er aktive i gateprostitusjon er fornøyd med egen livssituasjon. Disse 15 % skiller seg da også ut fra de øvrige respondentene i denne gruppen på flere områder som ofte er viktige for å ha en god livssituasjon. Alle kvinnene bor i egen leilighet og halvparten oppgir at de ikke ruser seg daglig eller har vært til behandling for et rusproblem. Kvinnene selger imidlertid seksuelle tjenester regelmessig fra 1-2 dager i uken og opp til 5-6 dager i uken. Halvparten rapporterer om helseplager og halvparten oppgir at de får den helsehjelpen de har behov for, og alle vurderer sin psykiske helse som god eller middels god. Selv oppgir kvinnene svært ulike grunner for hvorfor de er fornøyd med egen livssituasjon. Svarene varierer fra at de får regelmessig oppfølging og hjelp, til reetablering av kontakt med familie og en god økonomisk situasjon.

Det er blant norske kvinner som har forsvunnet fra gateprostituasjonen vi finner flest kvinner som oppgir at de er fornøyd med egen livssituasjon. 39 % svarer bekreftende på dette spørsmålet og for de aller fleste handler det om at de har kommet seg ut av rusavhengighet og til dels prostituasjonen og har etablert seg med bolig, skolegang eller arbeid. De kvinnene i denne gruppen som ikke er fornøyd med egen livssituasjon oppgir at dette i hovedsak skyldes at de fortsatt har rusproblemer, mange sliter psykisk og ønsker seg bedre oppfølging fra hjelpeapparatet. Videre er ensomhet og mangel på nettverk en fremtredende årsak til at de ikke er fornøyd med egen livssituasjon.

Så mange som 59 % av kvinnene på innemarkedet oppgir at de ikke er fornøyd med egen livssituasjon. I motsetning til sine medsøstere som er eller har vært i gateprostituasjon, så er det ikke rusavhengighet eller forhold knyttet til prostituasjonen som sådan som oppgis som grunner til at livssituasjonen ikke er bra. For majoriteten av kvinnene i gruppen handler det om at de er i en vanskelig økonomisk situasjon som de ikke overskuer å komme ut av. Dette knyttes gjerne opp mot lav utdanning og problemer med å skaffe seg jobb på det ordinære arbeidsmarkedet. I tillegg til dette oppgir kvinnene at de har fysiske, men særlige psykiske problemer, som skaper vanskeligheter for dem i hverdagen. For de av kvinnene i denne gruppa som er fornøyd med egen livssituasjon, er hovedårsakene til det at de lever et godt liv i egen bolig, med stabil og god økonomi, et godt nettverk og at de generelt har det bra med seg selv.

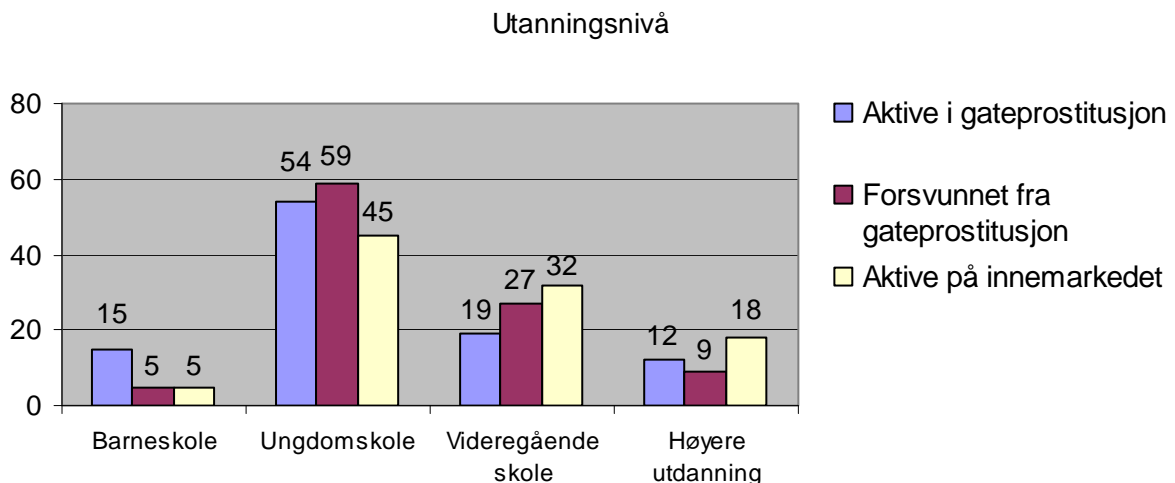
Kapittel 7

Utdanning og arbeid

I forbindelse med innføring av det nye straffebudet mot kjøp av seksuelle tjenester har det fra politisk hold vært fokusert sterkt på at kvinner og menn i prostitusjon skal bli tilbudt bistand og assistanse for å kunne komme over i ordinært arbeid. Vi fant det derfor naturlig i denne kartleggingen å inkludere noen spørsmål som nettopp kunne belyse kvinnenes utdanningsnivå, arbeidserfaring og eventuelle ønsker for et liv uten prostitusjon.

Utdanning

For å få mer kunnskap om kvinnenes utdanningsnivå og eventuelle ønsker for mer skolegang spurte vi kvinnene som deltok i kartleggingen om hva slags utdanning de hadde gjennomført, samt om de kunne tenke seg mer skolegang. I tabellen nedenfor ser vi hvor mange prosent av respondentene i de ulike gruppene som har gjennomført skolegang på forskjellig utdanningsnivå.

Som forventet er det kvinnene som selger seksuelle tjenester på gata i Oslo som har det laveste utdanningsnivået. 15 % av respondentene i denne gruppen har kun fullført barneskole, mens 54 % har gjennomført ungdomskole. Det er med andre ord kun 31 % av kvinnene som har utdanning utover grunnskole, og av disse er det kun 12 % som har høyere utdanning.

Situasjonen bedrer seg marginalt når vi ser på utdanningsnivået til de norske kvinnene som har forsvunnet fra gateprostituasjon i Oslo. I denne gruppen er det 64 % som har fullført grunnskole, mens 36 % har utdanning utover dette. Andelen som har høyere utdanning er 9 % for denne gruppen.

Situasjonen for norske kvinner på innemarkedet er noe bedre. I denne gruppen har halvparten av respondentene fullført grunnskole og halvparten har utdanning utover dette. Majoriteten av kvinnene som har utdanning utover grunnskole har kun fullført videregående skole. Selv om det er flere norske kvinner på innemarkedet som har høyere utdanning enn hva som er tilfelle for kvinnene som har eller har hatt gata som sin prostituasjonsarena, er det kun 18 % i denne gruppen som har høyere utdanning.

Tallene over viser tydelig at norske kvinner som har prostituasjonserfaring, uavhengig av arena, har lavere utdanningsnivå enn kvinner ellers i befolkningen. I vår kartlegging har halvparten eller flere, avhengig av arena, kun fullført grunnskole. Blant norske kvinner for øvrig er det 31,8 % som ikke har utdanning utover grunnskole⁵². Utdanningsnivå varierer naturlig nok med alder. Ser vi på gruppen norske kvinner mellom 30 og 39 år, som er den gruppen hvor aldersmedianen for våre respondenter befinner seg, er det 16 % som kun har fullført grunnskole, mens 46 % har fullført høyere utdanning⁵³.

Materialet vårt sier ingenting om hvorfor kvinnene som har deltatt i kartleggingen har lavere utdanningsnivå enn den øvrige kvinnelige befolkningen. Det er rimelig å anta at for majoriteten av respondentene, som er eller har vært rusavhengige, vil rusavhengigheten ha satt en stopper for eventuell skolegang utover grunnskole og til dels videregående skole. Vi har ikke spurt om kvinnes rusdebut, men i sin studie om rusbruk og økonomi kom Bretteville-Jensen fram til at mange av de intervjuede var unge da de begynte å injisere narkotiske stoffer. Kvinnene var i snitt 18 år når de første gang injiserte illegale stoffer⁵⁴. Vi kan anta at de fleste av kvinnene hadde erfaring med bruk av andre typer rusmidler før den første injiseringen fant sted, slik at de var yngre enn 18 år når rusmidler ble en viktig del av disse kvinnes liv. I nevnte undersøkelse kom det også fram at tiden mellom første injisering og fram til de regelmessig begynte å ta narkotiske midler med sprøyte var relativt kort.

---

⁵² SSB (2008) personer 16 år og over, etter utdanningsnivå, kjønn og alder. 2007. Prosent.
<http://www.ssb.no/emner/04/01/utniv/tab-2008-08-21-03.html>, 23.05.09.

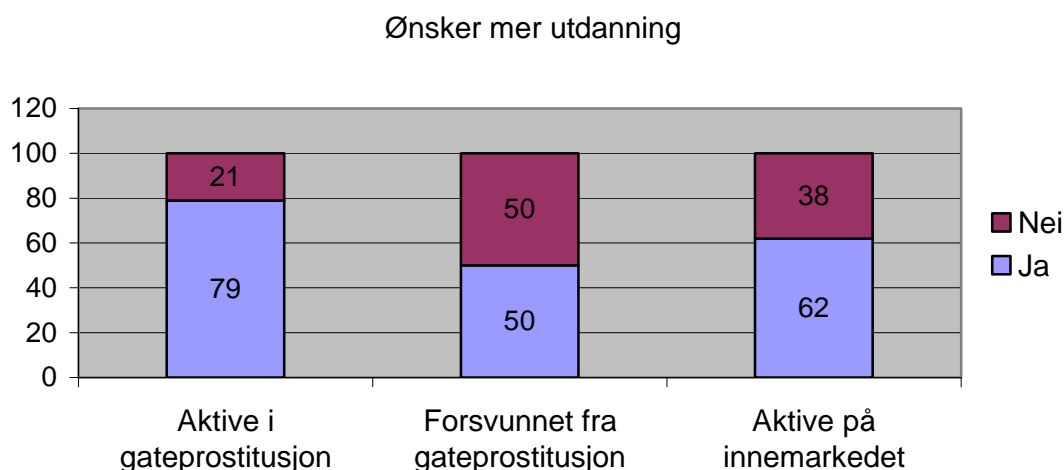
⁵³ Op.cit.

⁵⁴ Bretteville-Jensen (2005) Økonomiske aspekter ved sprøytemisbrukeres forbruk av rusmidler. En analyse av intervju foretatt 1993-2004, SIRUS rapport. Nr. 4/2005, Statens institutt for rusmiddelforskning, Oslo.

I gjennomsnitt gikk det to år fra første injisering til de intervjuede oppga at de injiserte en gang i uka eller oftere⁵⁵. Med dette bakteppe er det ikke vanskelig å forklare hvorfor så mange av respondentene i denne kartleggingen, hvor majoriteten har eller har hatt alvorlige rusproblemer, ikke har fullført utdanning utover grunnskole.

Hva så med de norske kvinnene på innemarkedet? I denne gruppen er det jo de færreste som oppgir at de daglig bruker rusmidler. Hvorfor er det slik at det blant disse kvinnene er halvparten som kun har fullført grunnskole og bare 18 % som har høyere utdanning? Materialet vårt gir oss ingen svar på dette, da vi ikke kjenner kvinnenens familiebakgrunn og oppvekstvilkår, to faktorer som ofte har stor betydning for om den enkelte velger å ta høyere utdanning eller ikke⁵⁶.

Tabellen nedenfor viser hvor mange prosent av respondentene som svarte henholdsvis ja og nei på spørsmålet om de ønsket seg mer skolegang.

Det er noe påfallende at det er flest norske kvinner som er aktive i gateprostitusjon i Oslo som ønsker seg mer skolegang. 79 % av kvinnene i denne gruppen svarer ja på spørsmålet om de kunne tenke seg å ta mer utdanning, mens henholdsvis 50 % og 62 % av kvinnene i de to andre gruppene gjør det samme. Hva som er årsaken til dette finner vi ikke forklaringen på i vårt materiale. Det er likevel rimelig å anta at de norske kvinnene i gateprostitusjonen i Oslo er den gruppen som fortsatt har mest "behandlingsoptimisme". De fleste er rusavhengige, men ønsket om å leve et normalt liv står fortsatt sterkt. Følgelig er det da norske kvinner som har forsvunnet fra gateprostitusjon som er minst opptatt av å skulle ta videre utdanning.

⁵⁵ Op.cit.

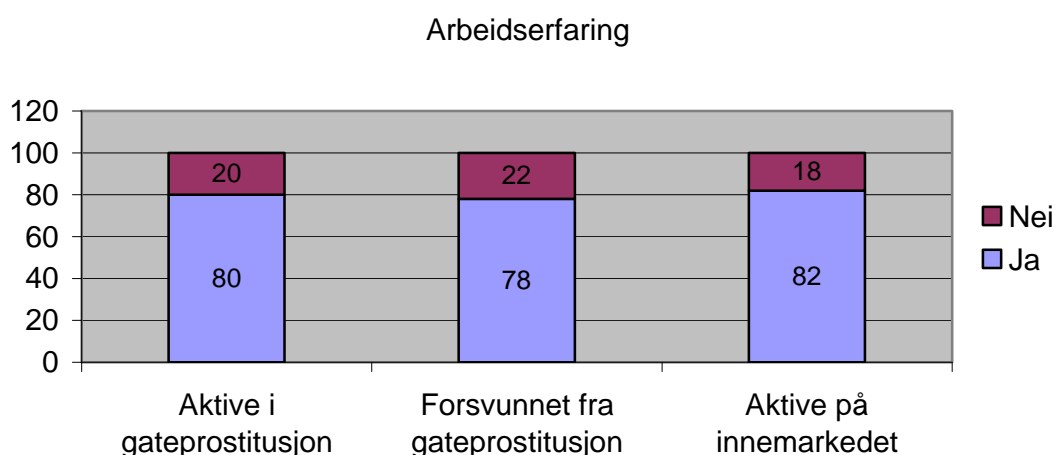
⁵⁶ May-Len Skilbrei (1998) Når sex er arbeid. En sosiologisk analyse av prostitusjon på massasjeinstituttene. Pax forlag, Oslo.

Denne gruppen har en gjennomsnittsalder på over 40 år, mange har vært igjennom behandling for rusavhengighet, går på Metadon/Subutex og er etablert med bolig og en trygd som sikrer en viss økonomisk trygghet. Mange vil kanskje oppleve at de ikke har behov for videre utdanning, da det likevel ikke er aktuelt å skaffe seg ordinært arbeid. Hvorfor det er nesten 40 % av respondentene på innemarkedet som ikke ønsker seg mer skolegang, kan dels ha sammenheng med at noen av disse respondentene allerede har eller har begynt på videre utdanning, mens andre på grunn av økonomiske problemer⁵⁷ ikke opplever at de kan starte på et utdanningsforløp.

Som nevnt innledningsvis spurte vi de respondentene som svarte bekreftende på spørsmålet om de ønsket mer skolegang om hva slags utdanning de kunne tenke seg. De fleste av de spurte har en relativt klar formening om hva de ønsker å utdanne seg til. Svarene er naturlig nok svært varierte. Uavhengig av ruserfaring og prostitusjonsarena så ønsker kvinnene seg alt fra å fullføre grunnskole og videregående skole til langvarig høyere utdanning. Noen ønsker seg en akademisk karriere innen historie, juss og data, mens andre ser for seg yrkesfaglige studieforløp som sykepleie, frisør og blomsterdekoratør. Svært mange av kvinnene oppgir også at de ønsker seg utdanning innen ulike former for teater, kunst og kultur.

Arbeidserfaring

Pro Sentret ønsket også med denne kartleggingen å få mer kunnskap om kvinnenes arbeidserfaring og tilknytning til det ordinære arbeidsmarkedet. Vi spurte derfor alle respondentene om de noen gang hadde hatt ordinært arbeid. Tabellen nedenfor viser hvor mange prosent av respondentene i hver gruppe som svarte henholdsvis ja eller nei på dette spørsmålet.

⁵⁷ Som det kommer fram i kapittel 4 er det mange av kvinnene fra innemarkedet som oppgir økonomiske problemer som en av årsakene til at de ikke var fornøyd med sin livssituasjon.

Som det kommer fram av tabellen er det ikke store variasjonene mellom de ulike gruppene når gjelder hvor mange som har hatt ordinært arbeid eller ikke. Det er omtrent 80 % av kvinnene, uavhengige av prostitusjonsarena som oppgir at de på et eller annet tidspunkt i livet har hatt jobb. Dette er noen færre enn hva Cecilie Karlsen (1993) fant når hun intervjuet 38 kvinner med prostitusjonserfaring fra ulike arenaer⁵⁸. Av disse var det 97 % som hadde arbeidserfaring, gjerne over flere år, til tross for at aldersmedianen for disse kvinnene kun var 29 år. Aldersmedianen for alle respondentene i denne kartleggingen sett under ett er 37 år, men antallet kvinner med arbeidserfaring er likevel lavere enn i 1993. Materialet vårt gir ikke noe svar på hvorfor det er slik. Svært få av respondentene er så unge at det er naturlig å tenke at de ikke har rukket å få arbeidserfaring. En forklaring kan imidlertid være den økte graden av spesialisering vi har sett på det norske arbeidsmarkedet de siste tiårene, hvor behovet for ufaglært arbeidskraft stadig blir mindre. Tatt i betraktning at utdanningsnivået til respondentene i denne kartleggingen er relativt lavt, er det kanskje logisk at flere enn i 1993 ikke har erfaring fra det ordinære arbeidsmarkedet.

Noe påfallende er det kanskje at andelen kvinner med arbeidserfaring er like stor i alle tre gruppene. Tatt i betraktning at norske kvinner som er i gateprostitusjonen ofte er rusavhengige kvinner med lavere utdanning, dårligere helse og mindre stabile boforhold enn norske kvinner som selger seksuelle tjenester på innemarkedet, ville en kanskje forvente at antallet personer med arbeidserfaring var lavere i denne gruppa enn i de andre. At så ikke er tilfelle understreker det faktum at rusavhengige kvinner og kvinner med prostitusjonserfaring er noe mer enn bare det. De lever ikke på utsiden av vårt samfunn, men er en deltagende part.

I spørreskjemaet utarbeidet for norske kvinner på innemarkedet inkluderte vi et spørsmål om de hadde ordinært arbeid ved siden av at de selger seksuelle tjenester. Dette for å få kartlagt hvor mange dette eventuelt gjelder. Svarene vi fikk viser at blant våre respondenter er det kun 24 % som har ordinært arbeid ved siden av prostitusjonen, mens 76 % har det ikke. Til gjengjeld har de som jobber gjort det over flere år.

Til slutt ba vi kvinnene selv vurdere hva som skal til for at de skal kunne komme ut i ordinært arbeid. Svarene her varierer med prostitusjonsarena. For norske kvinner som er aktive i gateprostitusjon er det åpenbart at for å kunne komme i ordinært arbeid nevner svært mange at de må bli rusfrie.

---

⁵⁸ Cecilie Karlsen (1993) Mødre og engler? En evaluering av to tiltak for prostituerte i Oslo. Diakonhjemmets Høgskolesenter, Forskningsavdelingen Rapport nr. 4/1993.

Videre er det gjennomgående mange som understreker behovet for tett og individuelt tilrettelagt oppfølging fra ulike instanser for å komme i posisjon til å søke arbeid. For mange er det også nødvendig å bedre både den fysiske og psykiske helsen før ordinært arbeid kan bli aktuelt. Noen oppgir at de er for gamle og syke til å kunne jobbe. De har enten fått eller venter på å få innvilget varige trygdeytelser.

For norske kvinner som har forsvunnet fra gateprostitusjon er situasjonen en noe annen. Mange av disse kvinnene har gjennomført behandling for sitt rusproblem eller går på Metadon/Subutex og er således over det første hinderet. Noen sliter imidlertid fortsatt med rusproblemer og nevner følgelig rusfrihet som en nødvendighet for å kunne komme i jobb. I denne gruppa finner vi også en del kvinner som har jobb, noen ønsker seg imidlertid en høyere stillingsprosent, bedre tilrettelagt arbeid og tettere oppfølging fra NAV. For andre står den fysiske og/eller psykiske helsen i veien for arbeid enten midlertidig eller varig, slik at de har søkt trygd. I denne gruppa er det noen få respondenter som oppgir at det de trenger for å kunne komme ut i ordinært arbeid er utdanning eller at noen faktisk er villig til å gi dem en jobb.

Svært mange av de norske kvinner på innemarkedet oppgir at de trenger videre utdanning for å kunne komme seg i ordinært arbeid. For noen er det også nødvendig med økonomisk støtte, fysisk og psykisk helsehjelp, samt oppfølging og veiledning. Noen få i denne gruppa ønsker seg ikke ordinært arbeid, eller mottar allerede varige trygdeytelser.

Kapittel 8

Avslutning

Denne kartleggingen har hatt tre ulike målgrupper; norske kvinner som er aktive i gateprostitusjon i Oslo, norske kvinner som har forsvunnet fra denne og norske kvinner som selger seksuelle tjenester på innemarkedet. Vi har spurt om kvinnenes prostitusjon og ruserfaringer, fysisk og psykisk helse, samt utdanning og arbeidserfaring. På alle områder, uavhengig av prostitusjonsarena, kommer kvinnene dårligere ut enn hva som er vanlig for kvinner ellers i landet. Kvinnene som har deltatt i denne kartleggingen rapporterer gjennomgående om et lavere utdanningsnivå, mindre arbeidserfaring, samt dårligere fysisk og psykisk helse enn den kvinnelige befolkningen for øvrig.

Norske kvinner aktive i gateprostitusjonen i Oslo

Nesten alle norske kvinner som selger seksuelle tjenester i den etablerte gateprostitusjonen er rusavhengige. Livene til disse kvinnene er preget av store sosiale problemer som bostedsløshet, dårlig fysisk og psykisk helse, overgrepssproblematikk, voldsutsatthet, og økonomiske problemer i tillegg til rusavhengighet. Selv om mange av kvinnene har hatt en tidlig prostitusjonsdebut oppleves problemene i prostitusjonen ofte som sekundære. For majoriteten av kvinnene er det rusavhengigheten som er vanskeligst. Den er styrende for hvordan kvinnene lever sine liv og hverdagen er organisert rundt det å skaffe tilstrekkelig med penger til stoff. Kvinnenes mangfoldige og sammensatte problemer gjør veien ut av prostitusjonen lang og vanskelig.

Kvinnene trenger:

- Et lavterskeltilbud for psykisk helsehjelp.
- Langvarig behandling for psykiske plager.
- Et lavterskel helsetilbud med særlig kompetanse på seksuell og reproduktiv helse, samt rusrelaterte helseproblemer.
- Individuelt tilpasset behandling i rusomsorgen uten ventetid ved innsøking til avrusing og behandling.
- Tett helse- og sosialfaglig oppfølging under substitusjonsbehandling i et romslig miljø uten stringent regelrytteri.
- Tilbud om heroinbehandling.

- Etablere kontakt med fastlege og nødvendig spesialisthelsetjeneste.
- En trygg og varig bosituasjon.
- Økonomisk bistand.

Norske kvinner forsvunnet fra gateprostituasjonen i Oslo

Majoriteten av kvinnene som har forsvunnet fra gateprostituasjonen har sluttet å selge seksuelle tjenester. Avgjørende faktorer for å kunne slutte i prostituasjon har vært rusfrihet gjennom behandling eller Metadon/Subutex, god og tett oppfølging, samt reetablering av nære relasjoner. Dette til tross, livssituasjonen til mange av disse kvinnene er preget av store utfordringer. De sliter med dårlig fysisk og psykisk helse, dårlig sosialt nettverk og en vanskelig økonomisk situasjon. Ensomhet og isolasjon er ikke uvanlig og kvinnene strever med å finne noe meningsfylt å fylle dagene med og ikke minst finne sin plass i samfunnet. Videre opplever mange av kvinnene at de har behov for mer helsehjelp enn de får, både for fysiske og ikke minst psykiske helseplager. Så til tross for at kvinnene har jobbet seg ut av en livssituasjon preget av rus- og prostituasjon, har de fortsatt et stort bistandsbehov på en rekke områder.

Kvinnene trenger:

- Et lavterskeltilbud for psykisk helsehjelp.
- Langvarig behandling for psykiske plager.
- Et lavterskel helsetilbud med særlig kompetanse på seksuell og reproduktiv helse, samt rusrelaterte helseproblemer.
- Tett helse- og sosialfaglig oppfølging under substitusjonsbehandling i et romslig miljø uten stringent regelrytteri.
- Tilbud om heroinbehandling.
- Etablere kontakt med fastlege og nødvendig spesialisthelsetjeneste.
- Miljøtiltak med fokus på empowerment i omgivelser fritt for stigma og fordommer.
- Arbeids- og kvalifiseringstiltak tilrettlagt slik at kvinnene kan nå sitt fulle vekstpotensial.
- En trygg og varig bosituasjon.
- Varig økonomisk bistand, gjeldssanering og økonomisk rådgivning.

Norske kvinner aktive på innemarkedet

Norske kvinner på innemarkedet er på ingen måte en homogen gruppe og består av kvinner med svært ulik bakgrunn og ulike livsbetingelser. Det som i hovedsak skiller de norske kvinnene på innemarkedet fra sine medsøstere på gata er imidlertid fraværet av rusavhengighet og det mangfoldet av sammensatte problemer som ofte følger med.

Rusbruk forekommer imidlertid og mange av kvinnene har problemer knyttet til dette, samt problemer med fysiske og psykiske helse, familie, seksualitet og ikke minst økonomi. De ønsker seg gjerne ut av prostitusjonen, men har vanskelig for finne gode alternativer.

Blant de norske kvinnene som selger sex på innemarkedet finner vi også en gruppe som gir uttrykk for at de er fornøyd med sin livssituasjon. Dette er kvinner som ofte har eller er i ferd med å ta høyere utdanning og kvinner som har eller har hatt ordinært arbeid ved siden av prostitusjonen. De nyter godt av den økonomiske friheten som prostitusjonen gir og har ikke nødvendigvis et umiddelbart ønske om å slutte å selge seksuelle tjenester.

Kvinnene trenger:

- Et lavterskeltilbud for psykisk helsehjelp.
- Langvarig behandling for psykiske plager.
- Et lavterskel helsetilbud med særlig kompetanse på seksuell og reproduktiv helse.
- Etablere kontakt med fastlege og nødvendig spesialisthelsetjeneste.
- Informasjon om rettigheter og muligheter innenfor det eksisterende hjelpeapparat.
- Økonomisk bistand, gjeldssanering og økonomisk rådgivning.
- Individuelt tilpasset oppfølging med tanke på utdanning, kvalifisering og arbeid gjennom yrkesrettet attføring og/eller kvalifiseringsprogram.

Kilder

- Bretteville-Jensen, Anne Line (2005): Økonomiske aspekter ved sprøytemisbrukeres forbruk av rusmidler. En analyse av intervjuer foretatt 1993-2004. Statens institutt for rusmiddelforskning. SIRUS-rapport nr. 4/2005, Oslo.
- Bretteville-Jensen, Anne Line og Amundsen, Ellen J. (2006): Omfang av sprøytemisbruk i Norge. Statens institutt for rusmiddelforskning. SIRUS rapport nr. 5/2006, Oslo.
- Karlsen, Cecilie (1993): Mødre og engler? En evaluering av to tiltak for prostituerte i Oslo. Diakonhjemmets høgskolesenter, Forskningsavdelingen rapport nr. 4/1993, Oslo.
- Folkehelseinstituttet (2008): Egenvurdert helse.
http://www.fhi.no/eway/default.aspx?pid=233&trg=MainLeft_6039&MainArea_5661=6039:0:15,4576:1:0:0:::0:0&MainLeft_60396041:70815::1:6043:5:::0:0, 19.05.09.
- Folkehelseinstituttet (2009): Psykiske plager og symptomer.
<http://www.norgeshelsa.no>, 19.05.09.
- Frigstad, Kirsten (2004): En kartlegging blant kvinner med tilhørighet i rus- og prostitusjonsmiljøet, når det gjelder mulig sammenheng mellom tidligere belastninger og psykisk helse i dag. Natthjemmet Stiftelsen Kirkens Bymisjon, Oslo.
- Lie, Terje og Nesvåg, Sverre (2006): betydningen av ulike psykososiale tiltak i rehabilitering av opioidavhengige i substitusjonsbehandling - en kunnskapsoppsummering. Rapport IRIS-2006/161, Oslo.
- Helsedirektoratet (2005): Rusmisbrukere er ofte psykisk syke.
http://www.helsedirektoratet.no/psykiskhelse/fakta_om_psykisk_helse/rus_og_psykiskhelse/rusmisbrukere_er_ofte_psykisk_syke_20330, 22.05.09
- Høigård, Cecilie og Finstad, Liv (1986): Bagkater. Om prsotitusjon, penger og kjærlighet. Pax Forlag, Oslo
- Müller-Nilssen, Morten (1996): Et genitalt samfunn. Rapport fra ukjente sider ved Oslos kjønnsmarked.oslo kommune, Oslo.

- Pro Sentret (2001): Årsrapport 2001. Pro Sentret, Oslo kommune.
- Pro Sentret (2002): Årsrapport 2002. Pro Sentret, Oslo kommune.
- Renland, Astrid (2002): Med helsekofferten på slep. Et prosjekt på innemarkedet. Pro Sentret, Oslo kommune.
- Ringdal, Kristen (2001): Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskaplig forskning og kvantitativ metode. Fagbokforlaget, Oslo.
- Skilbrei, May-Len (1998): Når sex er arbeid. En sosiologisk analyse av prostitusjon på massasjeinstitutt. Pax Forlag, Oslo.
- Statistisk Sentralbyrå (2008): Personer 16 år og over, etter utdanningsnivå, kjønn og alder. 2007. Prosent <http://www.ssb.no/emner/04/01/utniv/tab-2008-08-21-03.html>, 23.05.09
- Statistisk Sentralbyrå (2009): 850.000 personer bor alene. <http://www.ssb.no/familie/main.html> 07.05.09
- Statistisk Sentralbyrå (2009): Bruk av helsetjenester (prosent), etter type helseproblem, kjønn, alder, tid og statistikkvariabel. <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/selectout/print.asp?FileformatId=2&Queryfile=2009519185046823812487BrukHelsetjKjon&PLanguage=0&MainTable=BrukHelsetjKjon&potsize=1>, 19.05.09.
- Stavanger Aftenblad (2009): Sex-salg fra hus og leiligheter fortsetter nesten som før. Stavanger Aftenblad 25.05.09
- Stiftelsen Bergensklinikkene (2007): Legemiddelassistert rehabilitering i Hordaland og Sogn og fjordane.
- Tveit, Marianne og Skilbrei, May-Len (2008): Et mangfoldig marked. Prostitusjonens omfang, innhold og organisering. Fafo-rapport 2008:43, Oslo.
- TV Norge (2009): Opererer igjen på Karl Johan. TV Norge-nyhetene 05.06.09
- TV2 (2009): Sex-markedet på vei opp i Bergen. TV2-Nyhetene 04.05.09

Pro Sentret er:

et riksdekkende kompetansesenter for prostitusjon. Vi er også Oslo kommunes hjelpetiltak for kvinner og menn med prostitusjonserfaring. Vi er finansiert ved statlige og kommunale midler. Vi har 16 stillinger og flere frivillige medarbeidere. Vi har til en hver tid også prosjekter med midlertidig engasjerte ansatte.

SOM KOMPETANSESENTER SKAL VI HA LANDSDEKKENDE VEILEDNINGS- OG KUNNSKAPSFORIDLINGSOPPGAVER OM:

- kvinnelig og mannlig prostitusjon og barneprostitusjon
- årsaker og skadevirkninger til prostitusjon
- gode metoder i sosialt arbeid med personer som prostituerer seg

Vi skal tenke forebygging og ha et likestillingsperspektiv, samt holde oss ajour med utviklingen i Norge og internasjonalt.

- Vi skal yte veiledning på forespørsel fra ansatte i hjelpeapparatet
- svare på henvendelser fra prostituerte over hele landet
- bistå universiteter, høyskoler og grunnutdanninger med materiell og undervisning og initiere forskning
- ta imot studenter og hospitanter
- utarbeide dokumentasjon og bibliotek
- drive informasjons- og holdningsarbeid.

SOSIALT HJELPETILTAK:

ARBEID MED ENKELTPERSONER: Et individuelt rettet arbeid står sentralt i vårt tilbud. Utgangspunktet er den enkelte brukers ønske om råd og veiledning, det være seg om økonomiske, juridiske eller sosiale og helsemessige spørsmål. Vi tilbyr også hjelp til endring og personlig vekst. Vi har taushetsplikt.

VARMESTUE: Varmestua er et lavterskeltilbud basert på omsorg og motivasjon. Vi ønsker brukernes medvirkning i driften. Vi initierer miljøtiltak og har fokus på bedret helse. Her har vi skadereuserende profil som utgangspunkt for rehabilitering.

OPPSØKENDE ARBEID I PROSTITUSJONSMILJØENE: Hovedmål er helseopplysning og forebygging, på gata og innendørs. Et særlig fokus på unge i prostitusjonen er viktig.

HELSETILBUD: Hovedfokus er seksuell og reproduktiv helse, samt rusrelatert helsearbeid og smitteforebygging. Tilbudet er gratis.

ARBEIDSMARKEDSTILTAK: Kvalifiserende kurs og individuell oppfølging tilpasset enkeltpersoner eller grupper. Vi har fokus på ressurser og muligheter.

PROSJEKTER/GRUPPEARBEID: Vi er åpne for prosjekter og gruppevirksomhet, både for å undersøke/kartlegge et område eller prøve ut nye metoder.

Pro Sentret tror at:

Alle mennesker er født frie og med samme menneskeverd og menneskerettigheter. De er utstyrt med fornuft og samvittighet og bør handle mot hverandre i brorskapets ånd. (fra menneskerettighetserklæringen)

Pro Sentret ønsker å bygge sitt arbeid på det beste i vårt samfunns humanistiske tradisjon. Prostitusjon er ikke en egenskap ved mennesker, men en handling. Vi ønsker å se enkeltmennesket i et helhetlig perspektiv. Samfunnet trenger å vise solidaritet med kvinner og menn som selger sex. Vi må se dem som subjekter i egne liv og ha respekt for deres valg. Vi ønsker å bryte ned myter og fordommer med innsikt og viten og vil arbeide for at samfunnet ikke brennmerker de som deltar i prostitusjonen. Prostitusjon foreligger når minst to parter kjøper, respektivt selger seksuelle tjenester. Samfunnet bør ha en betydelig forebyggende innsats mot prostitusjon og et godt sosialt tilbud til de som vil ut av det. Arbeidet må være basert på en ikke - fordømmende holdning.

ProSentret

OSLO KOMMUNE

Tollbugaten 24 / N-0157 Oslo / Norway

Tlf. +47 23 10 02 00 / Telefaks: +47 22 41 05 44 / E-mail:

prosentret@sby.oslo.kommune.no

www.prosentret.no

